

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกเป็นหัวข้อได้ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์
2. แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางสังคมและวัฒนธรรมศึกษา
4. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมมวลชนของสื่อมวลชน
5. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์

1.1 นิยามและความหมายของอัตลักษณ์

แต่เดิมแนวคิดเรื่อง “อัตลักษณ์ (Identity)” ในทางจิตวิทยาสังคมหมายถึงความสำนึกของแต่ละบุคคลว่าตนเองมีความแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร ส่วนในทางจิตวิทยาการแพทย์ หมายถึงลักษณะเฉพาะบางอย่างที่จะช่วยให้ผู้อื่นสามารถบ่งชี้ความเป็นบุคคลนั้นๆ ได้ De Lavita (อ้างถึงใน Hoult, 1969) อธิบายว่าอัตลักษณ์เป็นคำตอบของคำถามที่ว่า “ฉันคือใคร” และ “ฉันคือใครในสายตาผู้อื่น” อัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลหรืออัตลักษณ์ส่วนบุคคลจึงมีความหมายถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลนั้นๆ ที่ไม่ซ้ำแบบใครซึ่งในบุคคลหนึ่งอาจมีลักษณะโดดเด่นนี้ได้หลายรูปแบบ อาจเป็นบุคลิกภาพที่ซ่อนอยู่ภายในหรือเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ กันบ่อยครั้ง จนเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนกลายเป็นเอกภาพของลักษณะเฉพาะตัวได้ (ปรวพรรณ ทรงบัณฑิตย, 2549: 7) ซึ่งในยุคแรกนี้ถือเป็นการมองอัตลักษณ์แบบหยุดนิ่งและคงที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่โดดเด่น

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ในยุคต่อมาเป็นแนวคิดที่พัฒนาต่อขยายขึ้นโดยนักวิชาการสายปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ดังที่อิกญา เฟื่องฟูสกุล (2546: 27-28) ได้กล่าวถึงแนวคิดอัตลักษณ์ของเออร์วิง ก๊อฟมัน (Erving Goffman) นักสังคมวิทยาสายปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ไว้ว่า ก๊อฟมัน

เป็นนักคิดที่ทำการจำแนกแยกแยะความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคมเอาไว้ได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ego identity	คือ ความรู้สึกที่ปัจเจกมีต่อตัวเอง
2. personal identity	คือ ภาพของปัจเจกในสายตาผู้อื่น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่นเป็นดารา ศิลปิน เป็นต้น
3. social identity	คือ สถานภาพทางสังคมของบุคคล เช่นอาชีพ ชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ ตัวอย่างเช่นเป็นกลุ่มคนใช้แรงงาน เป็นคนไทยเชื้อสายมอญ หรือคนไทยเชื้อสายจีน ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เป็นต้น

สังคมจะคาดหวังและเรียกร้องว่าปัจเจกบุคคลในวัยนี้ เพศนี้ ชนชั้นนี้ควรวางตัวหรือมีบุคลิกภาพเฉพาะตนที่พึงปรารถนาอย่างไรบ้าง นี่ก็จุดที่อัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์ปัจเจกชนทับซ้อนกัน อัตลักษณ์ทางสังคมจึงมีสองส่วน ส่วนหนึ่งคือมาตรฐานที่สังคมเรียกร้องจากปัจเจกบุคคล (Virtual identity) และอีกส่วนหนึ่งคืออัตลักษณ์ที่เป็นจริงของคนคนนั้น (actual identity) ในขณะที่ Mead ในฐานะของนักปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์อีกคนกลับมองว่า กลไกสำคัญของการสร้างตัวตนคือการเรียนรู้ที่จะสวมบทบาทของผู้อื่น และหัวใจสำคัญในการเรียนรู้อย่างหนึ่งก็คือ “ภาษา” ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารหรือเป็นช่องทางถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์และกฎเกณฑ์ร่วมของสังคม

หากกล่าวโดยสรุปก็คือ อัตลักษณ์ของบุคคลหนึ่งเป็นการมองตนเองเพื่อตอบคำถามว่า“ฉันคือใคร” และ “ฉันเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร” โดยที่ลักษณะนั้นดำรงอยู่ในตนเองอย่างต่อเนื่อง ในแต่ละบุคคลสามารถมองตนเองได้หลายแง่มุมขึ้นอยู่กับการเป็นสมาชิกหน่วยใดของสังคม ซึ่งแต่ละหน่วยของสังคมเราก็จะมีบทบาทแตกต่างกันออกไป

จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์จะแตกต่างจากบุคลิกภาพในประเด็นที่สำคัญหลายประการ เราอาจมีบุคลิกภาพร่วมกับบุคคลอื่น แต่การมีอัตลักษณ์ร่วมมีนัยของการเกี่ยวพันกับการตื่นตัว (active) บางอย่างในตัวของเรา เช่นเราเลือกที่จะแสดงตัวตนกับกลุ่มหรืออัตลักษณ์ที่เฉพาะ ซึ่งบางครั้งเราอาจมีตัวเลือกมากกว่าคนอื่น และอัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (awareness) บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับส่วนที่เป็นของเรา บุคลิกภาพอธิบายลักษณะต่างที่บุคคลทั้งปวงน่าจะมี เช่นการเข้าสังคมเก่งหรืออาจเป็นคุณลักษณะภายใน แต่อัตลักษณ์ต้องการพื้นฐานบางอย่าง อาจถูกจัดประเภทด้วยการมีลักษณะบุคลิกภาพ แต่เราต้องแสดงตนเอง(นั่นคือการยอมรับอย่างตั้งใจ) กับอัตลักษณ์ความสำคัญของการแสดงตัวตน (marking oneself) คือการมีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่ง

และมีความแตกต่างกับอีกกลุ่มอื่น หากลองคิดถึงสถานการณ์ที่เราพบกับใครสักคนในครั้งแรก และเรากำลังพยายามค้นหาว่าเขาคือใคร ด้วยการตั้งคำถามว่าเขามาจากไหนและเขาทำอะไรในสถานการณ์ต่างๆ สิ่งเหล่านี้เป็นการกำลังพยายามค้นหาสิ่งเกี่ยวกับตัวของบุคคลนี้และสิ่งที่ทำให้เขาเหมือนกับเราด้วย (สิ่งที่เรามีร่วมกับเขา) และสิ่งที่ทำให้เขาแตกต่างจากเรา หรือการพิจารณาถึงสถานการณ์การเดินทางไกล สถานที่ที่คุณจะไป คุณได้ยินเสียงคนกลุ่มหนึ่งกำลังสนทนาแล้วพูดภาษาเดียวกับคุณ คุณจะรับรู้ด้วยความรู้สึกรู้ของการระลึกรู้(recognition)และความเป็นเจ้าของร่วมกับกลุ่มนั้นการที่คุณมีบางอย่างร่วมกัน ได้นำเสนอช่วงของการระลึกรู้และการมีบางอย่างร่วมกับผู้อื่นที่มีอัตลักษณ์ร่วมกับคุณ อัตลักษณ์ถูกแสดงออกให้เห็นด้วยการคล้ายกัน นั่นคือมันเกี่ยวกับบุคคลที่เหมือนเราและความแตกต่างของบุคคลที่ไม่เหมือนกับเรา

ลักษณะสำคัญอัตลักษณ์ คือ มันยังเป็นเรื่องของการใช้ สัญลักษณ์ (symbol) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ที่หลากหลายรูปแบบในอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ก็ยังเกี่ยวข้องกับ มิติ "ภายใน" ของความเป็นตัวเราอย่างมากทั้งในด้านของอารมณ์ความรู้สึกเรา เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเอง ในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกและปริณทลของอัตลักษณ์และตัวตนที่มันซ้อนทับกันอยู่ จึงมีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับคือระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (personal identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity) ที่จะใช้แสดงตน เช่น การที่สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดตัวมา ความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อน ความเป็นสามีภรรยา เจ็มโรงเรียน ผ้าที่พันคอของ تیم ภาษาหรือบางที่อาจเห็นได้จากเสื้อผ้าที่ใส่ สัญลักษณ์และการสร้างภาพแทนความจริง (representation) เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงให้เห็นแนวทางหรือที่เรามีอัตลักษณ์ร่วมกับบุคคลบางคนและการแยกแยะตัวเราด้วยการสร้างความต่างจากคนอื่น ในความเข้าใจนี้เองแม้ว่าในฐานะของบุคคลเราควรจะยอมรับในอัตลักษณ์ต่างๆ อย่างตั้งใจ อัตลักษณ์เหล่านั้นยังเป็นผลผลิตที่สำคัญของสังคมที่เราอาศัยอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น อัตลักษณ์จึงได้จัดเตรียมการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับโลกที่เราอาศัยอยู่ นอกจากนี้อัตลักษณ์ยังรวม ถึงเรื่องราว "ฉันมองตัวฉันเองอย่างไร และคนอื่นมองฉันอย่างไร" มันเข้าไปเกี่ยวกับตัวตน (self) และสิ่งที่อยู่ภายใน มันเป็นการกำหนดตำแหน่งที่ระลึกรู้จากสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่คนอื่นรับรู้ด้วยไม่ใช่แค่เรารับรู้เท่านั้น อย่างไรก็ตามการที่เรามองตัวเราอย่างไรและคนอื่นมองเราอย่างไรมันอาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป

อัตลักษณ์ถูกก่อตัวขึ้นมาโดยผ่านการปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคลในบุคคลหนึ่งๆ ก็จะมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเมื่อบุคคลยอมรับในอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งในขณะเวลานั้น มันมีกระบวนการที่แตกต่างกันในการแทนที่ ในขณะที่บุคคลทำการกำหนดตำแหน่งของตนเองและถูกกำหนดตำแหน่งในทางสังคม กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้ได้ คำนึงถึงจุดเน้นที่ความแตกต่าง

ความหลากหลายหลายในการสร้างอัตลักษณ์ที่เท่าเทียมกับการตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์ทั้งหลายนี้ได้เชื่อมโยงกับสังคมได้อย่างไร การมุ่งเป้าหมายไปที่ความสำคัญต่อมุมมองทางสังคมของอัตลักษณ์จะนำเราไปสำรวจโครงสร้างต่างๆ โดยผ่านชีวิตของเราที่ถูกจัดการอัตลักษณ์ต่างๆ ของเราที่ถูกจัดเก็บไว้เข้าที่ด้วยโครงสร้างต่างๆทางสังคมและเราก็มีส่วนร่วมในการก่อตัวของอัตลักษณ์ของตัวเองด้วยเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงความหมายของ อัตลักษณ์ ที่ปรากฏขึ้นมานั้นมีความสัมพันธ์อย่างมากกับการทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในบริบทของโลกาภิวัตน์ มิติเวลาที่เร่งเร็วขึ้นและมิติพื้นที่ที่ดูหุดแคบเข้ามาเพราะการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างหลากหลายและซับซ้อนและรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงประสบการณ์เกี่ยวกับเวลา พื้นที่และแบบแผนการให้คุณค่า การใช้ชีวิตประจำวันมีผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกที่เรามีเกี่ยวกับตนเอง สิ่งที่เคยเป็นมาตรฐานของระบบคุณค่าและการนิยามอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางศาสนา ค่านิยมเรื่องเพศ คุณค่าประเพณีวัฒนธรรมเก่าๆ หรือค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ ล้วนแล้วกระทบกระทั่งในรูปแบบต่างๆ จากพลังของโลกาภิวัตน์ การปรับเปลี่ยนนี้แสดงออกได้หลายลักษณะ ทั้งในระดับจุลภาคในแง่แบบแผนชีวิตประจำวันของปัจเจกชน ในแง่การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จนถึงระดับที่กลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เราจะได้เห็นได้จากขบวนการทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมใหม่ได้เกิดขึ้นมาราวกับดอกเห็ดในประเทศต่างๆ มันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำให้ต้องมีการทบทวนคำว่า "วัฒนธรรม" หรือ "ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม" กันใหม่ขบวนการเหล่านี้ต้องการเสนอความหมายและทิศทางใหม่ในเชิงสังคมวัฒนธรรม กระบวนการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของกลุ่มเกิดจากการผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อน

ในงานของเชญวัญ ภูษมงค์ (2549) พบการแบ่ง “อัตลักษณ์” ออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล (Individual Identity)
2. อัตลักษณ์ร่วม(Collective Identity)
3. อัตลักษณ์องค์กร (Corporate Identity)
4. อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity)
5. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity)

อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงอัตลักษณ์ปัจเจกบุคคล(Individual Identity) หรือ การมองตนเองในแง่มุมต่างๆ ในฐานะสมาชิกหน่วยหนึ่งในสังคม บุคคลหนึ่ง ๆ จะมีการมองตนเองในหลาย ๆ แง่มุม เช่น นางสาว ก. มองตนเองว่าเป็นคนไทย เป็นคนใต้ เป็นผู้หญิงเป็นนักศึกษา ซึ่งในการมองตนเองในแง่มุมต่างๆ ของนางสาวก. ก็คืออัตลักษณ์ในแง่มุมต่างๆ ของนางสาว ก.นั่นเอง

นอกจากอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลแล้ว Melucci (อ้างถึงในสกลกานต์ อินทร์ไทร, 2542: 22) ยังได้อธิบายถึงอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) ไว้ว่า คือกระบวนการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่มต่างๆ ในสังคมอันจะทำให้สมาชิกตระหนักถึงลักษณะร่วมของกลุ่มและเข้าใจว่า “พวกเรา” มีลักษณะต่างไปจาก “พวกเขา”อย่างไร สำนึกร่วมดังกล่าว สามารถสร้างและปรับเปลี่ยนได้และต้องอาศัยการสื่อสารร่วมกับอาศัยสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในระบอบวัฒนธรรมของกลุ่ม เช่น เพลงพื้นบ้าน คำานานเรื่องวีรกรรมของบรรพบุรุษ ดังนั้นสังคมและวัฒนธรรม จึงมีบทบาทในการสร้างใหม่ การดำรงรักษาและปรับเปลี่ยน อัตลักษณ์โดยตรง ยิ่งไปกว่านั้น อัตลักษณ์ร่วม ยังมีความหมายที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกับคำว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) อีกด้วย เพราะมีความหมายว่าเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มหรือวัฒนธรรมหรือของปัจเจกบุคคล ได้รับอิทธิพลโดยกลุ่มหรือวัฒนธรรมที่เธอหรือเขาร่วมอยู่ ส่วน Barker (2000) (อ้างถึงในเชิญขวัญ ภูษณงค์, 2549: 44) ก็ได้พูดถึงอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ควบคู่กันไปในลักษณะที่ว่า อัตลักษณ์ทางสังคมนั้นเป็นผลผลิตที่สั่งสมมาจากการใช้วาทกรรม (Product of discourse) เช่นเรารู้ว่าอัตลักษณ์ของเราในฐานะผู้หญิงต้องเป็นอย่างไร จากการที่เราได้ยินคนพูดว่า “เป็นลูกผู้หญิงต้องรักนวลสงวนตัว พุดจาสุภาพเรียบร้อย” ดังนั้น อัตลักษณ์จึงไม่ใช่สิ่งที่คิดตัวมาตามธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นมา (Social Construction) บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์เดียวกันก็จะถูกยอมรับจากสมาชิกภายในสังคมเดียวกันให้เป็น “คนวงใน/เป็นคนวัฒนธรรมเดียวกัน”

แต่สำหรับธีรยุทธ บุญมี (2546) แล้วเขากลับเห็นว่าจาก 5 ประเภทของอัตลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น อัตลักษณ์ที่ผู้คนแสดงออกมาในยุคปัจจุบันมีอยู่สองลักษณะ คือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Individual Identity) และอัตลักษณ์กลุ่ม (Collective Identity) อัตลักษณ์สองส่วนนี้จะกระจายตัวในสังคมแต่ละแบบและประวัติศาสตร์แต่ละช่วงต่างกัน ซึ่งอัตลักษณ์บางอย่างเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมจนเกือบจะจับต้องได้รู้สึกได้ทั้งหมด เช่นรูปร่างหน้าตาเพศ สถานะ ความรู้ ฯลฯ ส่วนอัตลักษณ์กลุ่มจะเป็นลักษณะร่วมโดยอาศัยสัญลักษณ์บางอย่างซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม โดยทั่วไปเรามักเข้าใจว่าถ้าอยู่ในสังคมกลุ่มเล็กๆ เช่นชุมชนหมู่บ้าน เราก็จะมีอัตลักษณ์กลุ่มค่อนข้างชัดเจนสามารถรู้สึกได้สัมผัสได้มากกว่าอัตลักษณ์กลุ่มที่กว้างขวางขึ้นไปเรื่อยๆ เช่นความเป็นพลเมืองของชาติ หรือความเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ กล่าวอีกทางหนึ่งถ้าเป็นกลุ่มใหญ่ก็จะ

รู้สึกว่ามีความเป็นนามธรรมลึกกว่าส่วนกลุ่มเล็กๆ มีลักษณะความเป็นนามธรรมหรือความเป็นจินตนาการต่ำกว่า

ในทางสังคมวัฒนธรรมอัตลักษณ์ถือเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของคนและชุมชนซึ่งสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมกระแสหลักและของผู้มีอำนาจมากกว่า ซึ่งการพัฒนาแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนหรือท้องถิ่นนิยมพูดถึงการพัฒนาว่า เป็นกระบวนการ “คืนสู่รากเหง้า” สืบหาตัวตนและอัตลักษณ์ที่ถูกกลืนถูกครอบงำให้ฟื้นคืนมาเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพึ่งตนเอง ให้คืนความเชื่อมั่นและการเคารพตนเอง ความรู้ ภูมิปัญญา และจารีตประเพณีอันดีงาม (เสรี พงศ์พิศ อ้างถึงใน ปรวพรรณ ทรงบัณฑิตย, 2549: 8)

1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์

เริ่มต้นขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1950 – 1960 โดยนักปรัชญา 3 ท่าน คือ เจ.เจ.ซี. สมาร์ท, ยู.ที. เฟลส และเฮอริเบิร์ต ฟิลด์ (J.J.C. Smart, U.T. Place and Herbert Feigl) ทฤษฎีนี้อาศัยกรอบการคิดในช่วง ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา แต่เน้นไปที่การวิจัยสมัยใหม่ที่มองระบบการทำงานของสมอง (Brain function) ซึ่งแบ่งหน้าที่ออกเป็นสองส่วน อีกทั้งเป็นการมองว่าสมองแต่ละส่วนจะทำหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป เช่น สมองส่วนที่ทำให้เกิดความรู้สึกเจ็บปวด เกิดจากสมองส่วนกลาง และจะเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ จากแนวคิดดังกล่าว จึงเกิดประโยคที่ว่า สมองคือจิตใจ (Your mind is your brain) นั่นคือที่มาของแนวคิด เรื่อง อัตลักษณ์

คำว่า อัตลักษณ์ มีความหมายที่ครอบคลุม ตั้งแต่เรื่องของเชื้อชาติ เพศ สีผิว โดยที่ปัจจุบันเราจะพบความเปลี่ยนแปลงและความไม่ชัดเจนของการแสดงอัตลักษณ์ในหลายๆ กลุ่มชน เนื่องจากอิทธิพลของการพัฒนาและการเปิดรับอารยธรรมของชนเผ่าที่มองว่า ตนเองเป็นผู้มีอารยธรรมเหนือกว่า ดังนั้นการพยายามเปลี่ยนแปลงโดยไม่เข้าใจที่มาของรูปแบบวัฒนธรรมนั้น ย่อมจะทำให้ผู้รับเอาวัฒนธรรมมาตีความหมายที่ผิดแปลกออกไป การดูถูกทางวัฒนธรรม หรือการเหยียดสีผิว การเหยียดชนชั้นจึงเป็นสิ่งที่ตามมา

นอกจากนี้ สไตรเกอร์ และเบอร์รี่ (Stryker, 1968; Stryker & Burke, 2000)

ได้กล่าวถึง นิยามของ คำว่า อัตลักษณ์ หรือ Identity นั้นเป็นหน่วยเล็กๆ ในการศึกษาทางสังคมวิทยา ซึ่งเชื่อมโยงเรื่องของทัศนคติที่มีต่อตัวตน หรือเอกลักษณ์ เป็นความสัมพันธ์ในเชิงบทบาทหน้าที่ และพฤติกรรมอันเกิดจากบทบาทของบุคคล นักทฤษฎีอัตลักษณ์ได้ตั้งข้อโต้แย้งกันว่าตัวตน คือ การรวมตัวกันของอัตลักษณ์ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของลักษณะเฉพาะของบทบาท เช่นเดียวกับการที่เราตอบคำถามตัวเองว่า ตัวฉันคือใคร แล้วเราก็ได้จะได้คำตอบว่า ฉันเป็นพ่อฉันเป็นแม่ ซึ่งคำตอบเหล่านี้ก็เชื่อมโยงบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลนั่นเอง

แคทรีน วูดเวิร์ด (1997 อ้างถึง อภิญา เฟื่องฟูสกุล 2546) ว่า ประเภทของอัตลักษณ์ มี 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์บุคคล (Personnel Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เพื่อศึกษาความคาบเกี่ยวและปฏิสัมพันธ์ของทั้งสองระดับนี้ บุคลิกภาพ ไม่ได้หมายถึงการตอบสนอง (Response) ต่อสิ่งเร้าข้างนอกแต่เป็น “ความพร้อม” หรือ “แนวโน้ม” ที่จะตอบสนอง ในขณะที่ อีริก อีริกสัน (Erick Erickson) นักจิตวิทยามองว่า การก่อรูปของอัตลักษณ์เป็นกระบวนการตลอดทั้งชีวิต (A life – long process) และคนเราสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะสำคัญของตนเองได้ อีริกสัน เลือกว่า อัตลักษณ์ (Identity) แทนคำว่า บุคลิกภาพ และแม้จะได้อิทธิพลจาก فروยด์ เขาเลือกที่จะเน้นที่บทบาทของ Ego มากกว่าบทบาทของจิตสำนึก และมีนัยของการเน้นเสรีภาพในการเลือกของปัจเจก ปัจเจกแต่ละคนจึงต้องรับผิดชอบต่อการเลือกในชีวิต และรูปแบบอัตลักษณ์ที่ตนเลือกจะเป็น ปัจเจกสามารถจะบูรณาการที่หลากหลายให้เข้ามาอยู่ภายใต้อัตลักษณ์เพียงหนึ่งเดียวได้ หากล้มเหลวจะเกิดภาวะ “วิกฤตของอัตลักษณ์ (Identity crisis)” คือ อาการที่ค้นหาตนเองไม่พบ ไม่รู้แน่ว่าตนเอง คือ อะไร ไม่มั่นใจในความสามารถของตน และไม่รู้จักวางตนในความสัมพันธ์กับผู้อื่น ผลในขั้นต่อมา คือ ทางเลือกระหว่างบุคลิกภาพที่ชอบโคดเคี้ยวตนเอง ประสพผลในการพัฒนาอัตลักษณ์ที่มีคุณภาพจะมีบุคลิกภาพที่มีการบูรณาการ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับอดีตของตน ส่วนคนที่หาอัตลักษณ์ตนเองไม่พบ หรือมีอัตลักษณ์ที่แตกสลายก็จะรู้สึกวุ่นวาย ชีวิต คือ ความสับสน และไม่อาจแก้ไขให้ดีขึ้นได้อีก

Trait คือ ลักษณะโดดเด่นบางประการในบุคลิกภาพของมนุษย์ที่ถูกดึงออกมาจัดให้เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่มีแบบแผน แม้มนุษย์แต่ละคนจะมีพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างกันออกไปมากมายแต่ก็จะมีลักษณะบางอย่างที่ยากจะเปลี่ยนแปลงและเกิดซ้ำๆ Trait เป็นโครงสร้างภายในบุคลิกภาพที่จะสร้างแบบแผนความโน้มเอียงอย่างใดอย่างหนึ่งในการสนองตอบต่อโลกข้างนอก

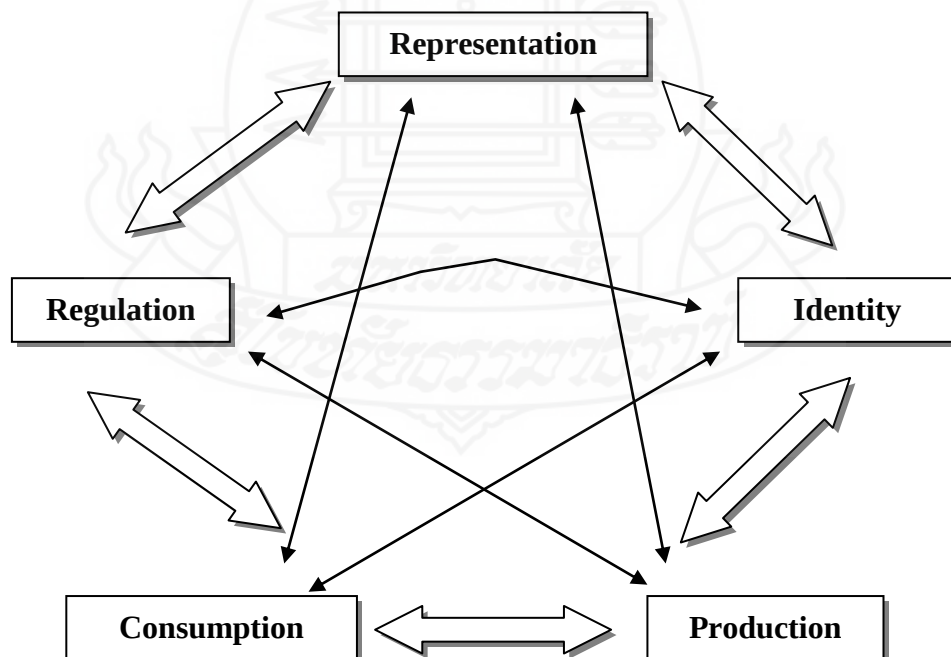
การเชื่อมโยงปัจเจกเข้ากับอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมนั้น เดอร์ไคม์ เห็นว่า พลวัตสำคัญ คือ พลังของพิธีกรรม ซึ่งปัจเจกร่วมกันสร้างและผลิตซ้ำสัญลักษณ์ ที่เป็นเสมือนอัตลักษณ์ร่วมของสังคม เขาให้ความสำคัญกับพลังของพิธีกรรมทั้งแง่มุมการเสนอเนื้อหาสาระ (Cognitive aspect) และแง่มุมของพลังทางอารมณ์ (Emotive aspect) พิธีกรรม คือ ภาษาสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายผ่านการปลุกเร้าอารมณ์ผู้เข้าร่วมที่จุ่มตนเองลงในบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน “ความเป็นชุมชน” จึงเป็นเรื่องของความเป็นตัวตน หรือบางคนอาจเรียกว่า “อัตลักษณ์”(Identity) ซึ่งความเป็นตัวตนอันหลากหลายปรากฏในหลายรูปสัญลักษณ์ที่มีความหมาย เพราะเป็นความพยายามจะบอกคนอื่นให้รู้ว่า “ฉันเป็นใคร” ซึ่งเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงตัวเองกับคนอื่นในสังคม เป็นเรื่อง

ที่เกี่ยวกับมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือสิทธิ นั่นคือได้รับการยอมรับว่าตัวเองมีความชอบธรรม (อาภรณ์ จันทรสมวงศ์, 2544:21)

1.3 ความสำคัญของแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity)

จากการศึกษาความหมายของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลุ่มหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่ม หรือการที่ปัจเจกชนมีอิทธิพล หรือได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้นๆ นอกจากนี้การยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มคนยังมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของบรรทัดฐานทางสังคม (Norms) ซึ่งบุคคลต้องสามารถยอมรับความเป็นเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มนั้นให้ได้

ความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะทำให้เห็นความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวนี้ควรได้รับการยอมรับมากกว่าทำการตำหนิหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน เพราะเกิดจากความแตกต่างและการไม่ยอมรับในวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มนั้นๆ นอกจากนี้การยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มจะทำให้บุคคลได้รับการยอมรับเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ง่ายมากขึ้นด้วย ฉลาดชาย รมิดานนท์ อ้างถึง ฮอลล์ (Hall, S., 1997, p.1) ว่า อัตลักษณ์ หรือ identity ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตาม “ธรรมชาติ” หรือ เกิดขึ้นลอยๆ แต่ก่อรูปขึ้นมาภายในวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งสร้างทางสังคม (social construct) และไม่ใช่อะไรที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่เป็นวงจรซึ่งมีผู้เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (circuit of culture)

ภาพที่ 2.1 The Circuit of Culture (Hall, S., 1997. p.1)

นอกจากแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวงจรทางวัฒนธรรมแล้ว ยังมีนักมานุษยวิทยา ที่อธิบายเรื่องของอัตลักษณ์ในทางวัฒนธรรม การดำรงชีวิต และการเปลี่ยนแปลง (Identity, Survival and Change) โดยการบ่งบอกอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติของกลุ่มชน ซึ่งโจเซฟ บี (Joseph B. Aceves, 1974 p.p. 170 - 171) ได้อธิบายคำว่า ฮีโร่ทางวัฒนธรรม (Culture heroes) ว่าเป็นเรื่องที่แสดงถึงความสำคัญของสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม และความภาคภูมิใจประจำกลุ่ม เช่น กลุ่มคนผิวดำ (Blacks) ได้ยกระดับความสำคัญของกลุ่มชนเพื่อให้เป็นฮีโร่ ว่า บุ๊คเกอร์ ที วอชิงตัน (Booker T. Washington) และ แมลคอล์ม เอ็กซ์ (Malcolm X.) ถึงแม้ว่ากลุ่มคนผิวดำทั้งหมดจะชอบหรือไม่ชอบในชื่อตัวแทนดังกล่าว คนผิวดำบางคนมีความภูมิใจ แต่นับเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างฮีโร่ทางวัฒนธรรม

ในอีกมุมหนึ่งเมื่อพูดถึงนักกีฬา (Sports) เราจะมีการจำแนกประเภทของกลุ่มที่มีวัฒนธรรมมากมายในทางประวัติศาสตร์ เช่น เมื่อพูดถึง ชื่อ Jim Thorpe ก็จะนึกถึงคนอินเดียน หรือ โมฮัมหมัด อาลี (Mohammad Ali) เราจะนึกถึงนักกีฬาที่มีผิวดำ เป็นตัวแทนของคนผิวดำ หรืออย่างเมื่อเอ่ยชื่อ เปเล่ (Pele) เราก็จะนึกถึงอัตลักษณ์ของนักกีฬาที่เป็นนักกีฬาฟุตบอลเชื้อสายบราซิลผสม

ในขณะที่ในประเทศไทย เมื่อเราเอ่ยถึงนามสกุล ศรีธารโต เราก็จะนึกถึง ชนเผ่าชาวกูย ซึ่งตั้งรกรากอยู่ทางภาคใต้ หรือบางครั้งการตั้งนามสกุลเพื่อแสดงให้เห็นต้นกำเนิดของตระกูล ผ่านคำว่า ณ เช่น ณ เชียงใหม่, ณ ลำปาง, ณ อยุธยา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างสัญลักษณ์ผ่านวาทกรรม เพื่อแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่สำคัญประการหนึ่ง

นอกจากนี้แล้ว สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของบุคคลยังปรากฏอยู่ในรูปแบบการจำแนกประเภทของกลุ่มคน โดยเฉพาะในลักษณะของกลุ่มคนที่ไม่เกิดการยอมรับจากทางสังคม ซึ่งได้แก่ คนชายขอบ (Marginal people) ซึ่งหมายถึง คนกลุ่มที่มีชีวิตอยู่กึ่งกลาง หรือห่างไกลจากศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์และในทางวัฒนธรรม เป็นคนกลุ่มน้อยทางสังคม มีวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับจากทางสังคม และต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด ตัวอย่างชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ ประชากรที่อยู่อาศัยในสลัม ชาวนาชาวไร่ในชนบท แรงงานข้ามชาติ โสเภณี เป็นต้น

ทั้งนี้นักวิชาการทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน (Midnight University) ได้อธิบายปรากฏการณ์ และการเกิดขึ้นของรูปแบบลักษณะของคนชายขอบไว้ดังนี้ คือ

1. ชายขอบของภูมิศาสตร์ ซึ่งในแง่ที่เราทุกคนต่างเห็นได้ชัดว่า ใครก็ตามที่อยู่ขอบริมของแผนที่ คนเหล่านั้นก็คือ คนชายขอบ แต่รายละเอียดของความเป็นชายขอบนั้นอาจมี

เนื้อหาแตกต่างกัน เช่นบางคนอยู่ชายขอบ กลับเป็นการเอื้อต่อการลงทุนที่เข้าไปลงทุนในชายแดน กับอีกประเทศหนึ่ง บางคนเป็นผู้ซึ่งมีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่ตรงบริเวณนั้น เช่น มีโรงงานอุตสาหกรรม มีการร่วมลงทุนในทางธุรกิจการท่องเที่ยว ธุรกิจบ่อนการพนัน การฟอกเงิน ต่างๆ ส่วนบางคน กลับถูกกีดกันในการเข้าถึงทรัพยากรในระดับพื้นฐานที่สุด เช่น ไม่มีที่ทำกิน ถูกเอาเปรียบขูดรีดแรงงาน และถูกใช้เป็นกั้นชนในเขตชายแดนที่มีปัญหาข้อพิพาท เป็นต้น

2. ชายขอบของประวัติศาสตร์ สำหรับเรื่องนี้มันมีพลวัตรเปลี่ยนแปลงไปมา และสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างเช่น สมัยอาณาจักรสุโขทัย อยุรยาก็เป็นเพียงเมืองชายขอบ มาถึงสมัยอยุธยา สุโขทัยก็เปลี่ยนแปลงความสำคัญของตัวเองไป และศูนย์กลางอย่าง กรุงเทพฯ ก็จัดว่าเป็นดินแดนชายขอบของอาณาจักรอยุธยา เป็นต้น จะเห็นว่า หากมองจากแง่ของประวัติศาสตร์มันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตร

3. ชายขอบของความรู้ หากเรามองกันที่ตัวของความรู้ ความรู้ใดที่ไม่สอดคล้องกับความรู้อื่นๆ ความรู้ใดที่ไม่ใช่กระแสหลัก ความรู้นั้นก็เป็นชายขอบ แม้แต่คนที่อยู่ที่ศูนย์กลางขอบเขตทางภูมิศาสตร์ หากมีความรู้ต่างไปจากสังคม ต่างไปจากความเชื่อ ความคิด ความเห็นของคนส่วนใหญ่ ความรู้นั้นก็เป็นชายขอบในท่ามกลางศูนย์กลางนั่นเอง ตัวอย่างในเรื่องนี้ที่จะขอยกขึ้นมา ก็คือ ในสมัยเริ่มต้นการพัฒนาเมื่อประมาณ 40 กว่าปีที่แล้ว จอมพลสฤษดิ์ ได้มีจดหมายไปถึงเถระสมาคม ไม่ให้สอนเรื่องสันโดษ ทั้งนี้เข้าใจว่า หลักการดังกล่าวของพระพุทธศาสนา ไปขัดกับหลักของการพัฒนาประเทศอย่างนี้ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของสันโดษก็คือ เป็นความรู้แบบชายขอบ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม

2.1 แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม

เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (R. Williams, 1974) นักคิดสำนักวัฒนธรรมนิยม กล่าวว่า สังคมประกอบขึ้นด้วยการปฏิบัติทางสังคมจำนวนมากายที่ก่อตัวเป็นองค์รวม เป็นรูปธรรมของสังคม และวัฒนธรรม คือ การสถาปนาของการปฏิบัติทางสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องของการปฏิบัติเฉพาะทางสังคมนั้นๆ ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะและมีการดำรงอยู่ในสังคมนั้น

กระบวนการผลิตวัฒนธรรมทั้งที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม ย่อมต้องการองค์ประกอบและปัจจัยเช่นเดียวกับการผลิตโดยทั่วไป ทั้งเรื่องของวัตถุดิบ กระบวนการ เครื่องมือ ระบบการแบ่งงานกันทำ วิธีการและขั้นตอนการผลิต ผู้ผลิต สถานที่ เวลา เป้าหมายการผลิต และผลผลิตทางวัฒนธรรม รวมทั้งสภาพแวดล้อมในขณะนั้น

วิลเลียม มองว่า วัฒนธรรมต่างๆ ล้วนได้รับการผลิตซ้ำตลอดเวลา ในทุกสถานที่ หากวัฒนธรรมนั้นไม่ได้รับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อไป วัฒนธรรมนั้นก็จะมียุชีพเพียงสั้นๆ แล้วสูญหายไป ดังนั้นการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม จึงเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนของวัฒนธรรมหนึ่งๆ และเป็นหลักประกันความต่อเนื่องยืนยาวของวัฒนธรรมนั้นๆ

บทบาทหน้าที่สำคัญในการดูแลและรักษาวัฒนธรรม และภูมิปัญญาให้สามารถดำรงอยู่ในภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การอาศัยการสื่อสารเป็นตัวกลางในการนำเสนอและถ่ายทอดเนื้อหา นอกจากนี้ยังมีในส่วนของการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ได้มองเห็นประโยชน์ตามบริบทแวดล้อม เช่น ประโยชน์ของการผลิตซ้ำกระบวนการทางวัฒนธรรม โดยมีอัตลักษณ์ชุมชนเป็นหัวใจสำคัญในการถ่ายทอด เพื่อให้มองเห็นความแตกต่างและดำรงคุณค่าวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

2.2 สื่อประเพณี และการศึกษาทางด้านสื่อสารมวลชน

การสืบทอดภูมิปัญญานอกจากจะเป็นการเรียนรู้ และถ่ายทอดในระดับปัจเจกบุคคลแล้ว สื่อ ยังเป็นอีกช่องทางการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจในการนำมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ของวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามในบริบทของวัฒนธรรมเองก็มีลักษณะของสื่ออยู่แล้ว ซึ่งนักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชน จำแนกไว้ในหมวดของ สื่อประเพณี (Traditional Media) กาญจนา แก้วเทพ (2544) อธิบายว่า สื่อประเพณีนั้นเกิดขึ้นก่อนหน้าที่จะเกิดสื่อมวลชน ลักษณะการนำเสนอเนื้อหาของสื่อประเพณี เป็นการสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชน สะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ นอกจากนี้ยังเป็นการบอกเล่าเรื่องราวผ่านรูปแบบของมุขปาฐะ (Oral expression) หรือเป็นการแสดง ซึ่งรูปแบบของการแสดงจะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น การรำมโนราห์ ในชุมชนภาคเหนือตอนล่าง การรำฟ้อนเล็บ ฟ้อนจ้อย ในชุมชนภาคเหนือ การรำร้องเงี้ยว ของชุมชนภาคใต้ การเซิ้ง ของชุมชนภาคอีสาน

สมควร กวียะ ให้คำจำกัดความสื่อประเพณีว่า คือ วัฒนธรรมทั้งมวลที่คนไทยและสังคมไทยได้สร้างสรรค์และสั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต กลายเป็นเครื่องมือที่ส่งรับและเก็บข่าวสารที่เป็นสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ของระบบสังคมไทย ปรากฏให้รู้ให้เห็นในรูปของคำพูด ข้อเขียน บทเพลง ดนตรี การละเล่น หัตถกรรม สถาปัตยกรรม พิธีการ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือแม้กระทั่งวิถีชีวิต สื่อประเพณีอาจอยู่ในรูปของบุคคล วัตถุ เสียงภาพ การเคลื่อนไหว กระบวนการ หรือวิธีการที่สามารถเก็บบันทึกหรือถ่ายทอดข่าวสารของระบบสังคม และที่สำคัญที่สุดคือ สื่อประเพณีสามารถถ่ายทอดข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรือจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งโดยผ่านระยะเวลาหลายร้อยหลายพันปี สื่อประเพณีมีทั้งที่ได้ยินด้วยหู เช่น เพลงกล่อม เพลงแคน นิทาน เรื่องตลกพื้นบ้าน และที่รับรู้ได้ด้วยตา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม

สถาปัตยกรรม จากลิเก เครื่องรำไทย ของเล่น เช่น เชี่ยนหมาก ภาชนะใบตอง การเชิดหุ่น การฟ้อนรำ การละเล่นเพลงเรือ เพลงน้อย พิธีการและชีวิต เช่น การบวช ทำบุญ ลอยกระทง

การจัดแบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านตามลักษณะการวิเคราะห์ทางสัญวิทยา (Semiology) ซึ่งมองว่า ทุกอย่างล้วนแล้วแต่เป็นสัญยะทั้งสิ้น คือ รูปแบบของสื่อที่เป็นพฤติกรรม (Behavior form) เช่น ความเชื่อพื้นบ้าน ประเพณี ธรรมเนียม วิธีการรักษาพยาบาล งานเฉลิมฉลอง การเล่นเกม และการละเล่นต่างๆ

สื่อพื้นบ้านยังคงสืบทอดและผลิตซ้ำ (Reproduction) ส่วนประกอบต่างๆ ของตนเองอยู่ตลอดเวลา และการผลิตซ้ำดังกล่าว บางครั้งก็ล่วงล้ำเขตแดนเข้ามาถึงปริมณฑลของสื่อมวลชน

การปรับตัวของสื่อพื้นบ้านมีตลอดเวลา และปรับตัวเพื่อตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมระดับกว้าง โดยเฉพาะการศึกษาละครพื้นบ้าน (Popular Theater) เช่น ลิเก ละครชาตรี ในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในประเทศโลกที่สาม ที่เคยผ่านประสบการณ์การล่าอาณานิคม พบว่ารูปแบบและเนื้อหาของละครพื้นบ้านจะเปลี่ยนแปลงไป เช่น ละครพื้นบ้านภายใต้ยุคศักดินา จะมีทั้งการซ่อนเร้นรูปแบบการต่อต้านศักดินา แต่ในเวลาเดียวกันก็มีจิตสำนึกที่ยอมรับการครอบงำปะปนอยู่ด้วย (False consciousness) ละครพื้นบ้านภายใต้ยุคล่าอาณานิคม เนื้อหาของละครจะมุ่งต่อต้านลัทธิล่าอาณานิคม สร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยม ละครพื้นบ้านยุคการทำประเทศให้ทันสมัย เนื้อหาและรูปแบบของละครจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างมาก โดยทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง (Propaganda) เป็นต้น

เหตุผลประการหนึ่งของการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของสื่อพื้นบ้านก็เนื่องจากจิตจำกัดของสื่อมวลชน ซึ่งกลุ่มผู้รับสารที่มีขนาดใหญ่และกระจัดกระจาย นักวิชาการด้านการสื่อสารมวลชน เชื่อว่า มนุษย์เราต้องการรูปแบบการสื่อสารหลายๆ รูปแบบ รวมทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารภายในกลุ่ม ซึ่งสื่อมวลชนไม่สามารถตอบสนองได้ นอกจากจะแสวงหาจากสื่อพื้นบ้านและสื่อประเพณีเท่านั้น

เหตุผลประการต่อมา โดยแนวคิดของเรย์มอนส์ วิลเลียมส์ (R. Williams, 1974) เสนอว่า บรรดาสื่อมวลชนสมัยใหม่ โดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ เป็นสื่อที่มาจากตัวสื่อเปล่าๆ แต่ไม่มีเนื้อหาและรูปแบบที่เป็นของตัวเอง ดังนั้น รายการในวิทยุและโทรทัศน์ จึงได้หยิบยืมวัตถุดิบมาจากสื่อเดิมๆ ที่เคยมีอยู่แล้วทั้งสิ้น เช่น เพลงที่เคยเล่นตามเวทีงานวัด ก็นำมาเปิดในวิทยุ หมอลำที่เคยแสดงตามงานประเพณีต่างๆ ก็ยกมาเล่นในห้องส่งของโทรทัศน์ เป็นต้น ดังนั้นกระแสความต่อเนื่องระหว่างสื่อทั้ง 2 ประเภท จึงคงมีอยู่

Wilson & Wilson (1998) (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2544) พบว่า ราวศตวรรษที่ 19 มีการแยกวัฒนธรรมระหว่างชนชั้นสูง กับชาวบ้านอย่างชัดเจน วัฒนธรรมชนชั้นสูงจะเป็นพวก วิจิตรศิลป์ วรรณคดี และเพลงคลาสสิก ส่วนวัฒนธรรมชาวบ้านจะเป็นงานพิธีแห่ฉลอง (Carnival) การละเล่นพื้นบ้าน งานเลี้ยงฉลองต่างๆ ฯลฯ และแม้แต่เมื่อคนชนบทที่อพยพเข้ามาในเมืองเป็นคนงาน คนเหล่านี้ก็ได้สร้างรูปแบบความบันเทิงแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับชีวิตในเมืองขึ้นมา

เมื่อสื่อสมัยใหม่นำเอารูปแบบและเนื้อหาจากสื่อพื้นบ้านก็แน่นอนว่ากระแสความคิด (Stream of consciousness) จากระบบสื่อพื้นบ้านย่อมไหลผ่านสู่สื่อสมัยใหม่อย่างแน่นอน เหตุผลประการหนึ่ง คือ สื่อมวลชนและสื่อพื้นบ้านนั้นล้วนแล้วแต่เป็นระบบย่อย (Sub system) ของระบบการสื่อสารของสังคม (Social Communication system) ระบบหยาบความถึงคุณลักษณะ 3 ประการ คือ ในระบบใหญ่จะประกอบไปด้วยระบบย่อย (Sub system) ในระบบย่อยๆ นั้น ล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Interrelationship) และหากเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ระบบย่อยหนึ่งก็จะส่งผลกระทบต่ออีกระบบย่อยหนึ่ง

ด้วยคุณลักษณะทั้ง 3 ประการ ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนและสื่อพื้นบ้าน ต่างก็มีข้อดีข้อเด่นของตัวเอง คนที่ใช้สื่อพื้นบ้านนั้นก็เพราะสื่อพื้นบ้านสามารถตอบสนองความต้องการอันหลากหลายที่สื่อมวลชนไม่สามารถสนองผู้ชมได้ เช่น สื่อพื้นบ้าน ประเภท ลิเก หนังตะลุง หรือหมอลำนั้น มีลักษณะยืดหยุ่นมากกว่า การเล่นไม่ต้องใช้เครื่องมืออุปกรณ์มากมาย ไม่ต้องมีการถ่ายทอด เป็นการแสดงสด

การแสดงสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับคนดูได้ตลอดเวลา เช่น หนังตะลุง สามารถนำเอาชื่อของคนในหมู่บ้านมาเป็นตัวละครได้ ทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิด ถูกใจ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับผู้แสดง (เกิดอัตลักษณ์ร่วม) ลักษณะดังกล่าวสื่อมวลชนกระทำไม่ได้เลย

ขอบเขตของการรับชมไม่ใหญ่โต หรือไม่กว้างขวางเกินไปนักและการชมมีลักษณะเป็นส่วนรวม (Collective) ทำให้เกิดความรู้สึกแบบผู้ชมอย่างแท้จริง (Active audience) ต่างจากการนั่งดูโทรทัศน์คนเดียวที่บ้าน เพราะการรับชมสื่อประเพณีนั้นต้องร่วมกันเป็นกลุ่ม ในเวลาเดียวกัน สถานที่เดียวกัน นอกจากนี้การแสดงเป็นการแสดงสด เป็นการแสดงในขอบเขตที่ไม่กว้างขวางนัก ศิลปินมักมีอิสระในการแสดง เนื่องจากแหล่งกำเนิดของเนื้อหาที่จะเอาเรื่องแต่งจากหลายแหล่ง เช่น เอาเรื่องเก่ามาเล่นใหม่ เอานิยาย ละครโทรทัศน์ หรือจากเรื่องลิเกมาเล่น ตั้งชื่อละครใหม่ เอาเรื่องใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจริงๆ จากการเล่าของเพื่อนฝูงมาดัดแปลงใหม่

Lancaster (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2544) กล่าวว่า การที่ศิลปินสามารถสร้างสรรค์ได้อย่างสูงมากนั้นเนื่องมาจากปัจจัย 2 ประการ คือ ความสามารถในการแต่งบท/เขียนบทของศิลปิน และเนื่องจากความเป็นอิสระไม่ถูกควบคุมจากสถาบันต่างๆ

เหตุผลที่สำคัญมากประการหนึ่งสำหรับการเลือกบริโภคสื่อพื้นบ้านของประชาชน คือ แบบแผนของการเปิดรับชม (Viewing Pattern) ของสื่อพื้นบ้านนั้น ผู้ชมจะรู้สึกรู้ว่ามีอำนาจที่จะควบคุมผู้แสดงได้ เช่น การปรบมือ การโห่ฮา การขอร้องให้แสดงซ้ำ ในขณะที่สื่อสมัยใหม่นั้นผู้รับสารจะไม่มีอำนาจในการควบคุมการแสดงได้เลย

2.3 คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านและสื่อมวลชน

2.3.1 ความแตกต่างระหว่างสื่อพื้นบ้าน และสื่อมวลชน แบ่งออกเป็น

1) ประเภทของสื่อย่อยๆ พบว่า สื่อพื้นบ้านมีประเภทของสื่อย่อยๆ มากกว่าสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก กล่าวคือ สื่อมวลชนนั้นจะมีอยู่ 5 ประเภท คือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุ และโทรทัศน์ โดยมีแหล่งกำเนิดในลักษณะแบบรวมศูนย์ (Universalized) ซึ่งทำให้สื่อมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ในขณะที่สื่อพื้นบ้านจะมีรูปแบบในการจำแนกประเภทอยู่มากมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับแหล่งกำเนิดของตัวสื่อ ที่มีลักษณะกระจายตัวตามท้องถิ่น (Decentralized) ทำให้ลักษณะของสื่อมีความเป็นอัตลักษณ์ตามชุมชนสูง

2) ความแตกต่างทางด้านมิติเวลา และพื้นที่ สื่อมวลชนนั้นจะมีมิติทางด้านพื้นที่และเวลาที่จำกัดอย่างมาก เช่น พื้นที่ของหนังสือพิมพ์ ต้องนับเป็นคอลัมน์ เวลาในโทรทัศน์มีหน่วยเป็นนาทิจ และวินาที ความจำกัดดังกล่าวได้กำหนดวิธีการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาของสื่อมวลชน เช่น การใช้คำในพาดหัวข่าว การตัดต่อภาพในรายการโทรทัศน์ ขณะที่มิติทางด้านเวลา และพื้นที่ของสื่อพื้นบ้านมีไม่จำกัด เช่น สามารถแสดงได้ตลอดทั้งคืน สถานที่กว้างขวาง ทำในเวลาใดก็ได้ แต่เมื่อจะต้องนำเสนอสื่อพื้นบ้านไปผนวกเข้ากับสื่อมวลชนนั้น จะต้องมีการปรับเปลี่ยนมิติด้านเวลาและพื้นที่ให้เข้ากับสื่อมวลชนให้เหมาะสมกับช่วงเวลาที่ได้มา

3) เป้าหมายในการเผยแพร่ และการสร้างสรรค์ผลงานสื่อ ซึ่งเป้าหมายของสื่อพื้นบ้านในการนำเสนอ นั้น มักจะเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีให้ยาวนานสืบไป เป็นการมุ่งเน้นกาลเวลา (ให้ผลงานเป็นอมตะ) ในขณะที่ผลงานของสื่อมวลชนนั้นมุ่งเน้นการขายพื้นที่ โดยต้องการให้ผลงานแพร่ภาพภายในเวลาอันรวดเร็ว

4) ความแตกต่างด้านเป้าหมายของการผลิตผลงาน การผลิตผลงานสื่อพื้นบ้านนั้นจะมีเป้าหมายอยู่ที่ผู้ผลิตเป็นสำคัญ (Sender orientation) กล่าวคือ การผลิตจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อศิลปินเกิดแรงบันดาลใจ และต้องการแสดงออก (Self expression) จังหวะการผลิตเป็นอย่างไร เนื้อหาและรูปแบบจะมีลักษณะแบบไหนจะเป็นไปตามความต้องการของผู้ผลิต ซึ่งการผลิตงานสื่อสารมวลชนจะเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม ศูนย์กลางการผลิตอยู่ที่ผู้รับสาร (Receiver orientation) หรืออยู่ที่ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ เช่น ผู้อุปถัมภ์รายการ อิสระและเสรีภาพของศิลปินจะมีน้อยมากเพราะต้องตามใจเจ้าของเงินทุน และคอยตามรสนิยมของผู้รับสารอยู่เสมอ

5) ความแตกต่างด้านปริมาณการผลิต การผลิตผลงานของสื่อพื้นบ้าน

โดยศิลปินแต่ละคนนั้นจะมีปริมาณไม่มากนัก ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากตัวศิลปินเองต้องประกอบอาชีพอย่างอื่นด้วย เช่น พ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านจะทำนาด้วย หมาจากหน้าบ้านจึงจะมาแต่งเพลง หรืออาจจะเนื่องมาจากการผลิตผลงานต้องอาศัยจินตนาการและแรงบันดาลใจ และต้องมีอารมณ์แบบศิลปิน จึงควบคุมปริมาณการผลิตไม่ได้ แต่ทว่าในระบบเศรษฐกิจของสื่อมวลชนนั้นก็เหมือนกับการผลิตสินค้าอื่นๆ กล่าวคือ ต้องผลิตอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ปริมาณของการผลิตผลงานสื่อมวลชนจึงมีอยู่อย่างมากมายมหาศาล

6) ความแตกต่างทางด้านกระบวนการผลิต ในกระบวนการผลิตของสื่อ

พื้นบ้านนั้น มักจะไม่ค่อยมีระบบแบ่งงานกันทำอย่างซับซ้อนนัก ฝ่ายผู้ผลิตมีไม่ถึง 10 คน หัวหน้าคณะมักจะเป็นทั้งผู้แต่งเรื่อง แต่งบทร้อง บทเจรจา คิดทำรำ ตลอดจนแสดงเอง รวมทั้งบริหารจัดการเก็บเงินค่าดูเองด้วย ศิลปินพื้นบ้านมักจะเล่นดนตรี สร้างเครื่องดนตรีเอง ลักษณะดังกล่าวแตกต่างจากกระบวนการผลิตของระบบสื่อมวลชนอย่างมาก เนื่องจากกระบวนการผลิตของงานสื่อมวลชนนั้นจะมีการแบ่งงานกันทำเช่นเดียวกันกับระบบสายพานในโรงงานอุตสาหกรรม คือ มีผู้คิดแนวเพลง คนคิดทำนองเพลง คนแต่งเนื้อร้อง ผู้ประสานเสียง นักร้อง นักดนตรี

7) ความแตกต่างด้านเนื้อหาและรูปแบบ สำหรับสื่อพื้นบ้านนั้นจะเน้น

เนื้อหามากกว่ารูปแบบ ทุกคนสามารถร้องเพลงพื้นบ้านได้ โดยไม่ต้องทราบที่มาว่าใครเป็นผู้แต่ง เนื้อหาเพลง ท่วงทำนองก็อาจจะซ้ำๆ กัน แต่ความหมายจะอยู่ที่เนื้อหา ซึ่งผลงานของสื่อมวลชนนั้นจะเน้นที่รูปแบบมากกว่าเนื้อหา เช่น เพลงในสมัยปัจจุบันเราไม่สามารถเข้าใจว่าเพลงนั้นต้องการจะนำเสนอเนื้อหาทางด้านใด เราจะสนใจไปที่รูปแบบการเต้น ท่าทาง เครื่องแต่งกายของนักร้อง นักเต้น รวมทั้งเครื่องดนตรีที่ใช้จะมีความสำคัญมากกว่าเนื้อหาของเพลง เนื้อหาของสื่อพื้นบ้านจะมีลักษณะคิดแบบเป็นองค์รวมเชื่อมโยงมิติต่างๆ เข้าด้วยกัน กล่าวคือ นำเอาลักษณะทางธรรม (Sacred) และลักษณะทางโลก (Secular) เข้าด้วยกัน ในขณะที่วิถีคิดสมัยใหม่จะมีลักษณะแยกส่วนมองมิติทางธรรมและทางโลกแยกออกจากกัน นอกจากนี้การมองโลกแนวจินตนาการ (Fantasy) และเรื่องจริง สำหรับสื่อพื้นบ้านนั้นทั้งสองเรื่องจะไม่แยกออกจากกัน ในบางตอนก็จะเป็นเรื่องที่สมจริง แต่ในบางตอนก็จะเป็นเรื่องของจินตนาการ ส่วนสื่อสมัยใหม่นั้นเรื่องทั้งสองมักจะแยกจากกัน เช่น ข่าว จะเน้นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น ในขณะที่รายการบันเทิงจะเน้นไปทางแนวจินตนาการ ตลก หรือผสมผสานระหว่างความจริงจากการบอกเล่าอย่างสนุกสนาน เป็นต้น

8) ความแตกต่างด้านการควบคุม C. Rawlence (1979) กล่าวถึง

การควบคุม 2 ด้าน คือ การควบคุมในฝ่ายผู้ผลิตและการควบคุมจากฝ่ายผู้รับสาร สำหรับสื่อพื้นบ้านนั้นตำแหน่งหน้าที่ในกระบวนการผลิต การเผยแพร่ และการบริโภคนั้นจะอยู่ในปริภูมิที่ไม่เป็นทางการ (Informal Institution) เช่น เล่นตามหมู่บ้านของผู้จัดงาน บ้านของเจ้าภาพจัดงาน ดังนั้นจึงปราศจากการควบคุมของสถาบันกฎหมาย การเมืองและเศรษฐกิจ จะเล่นอย่างสนุกสนานอย่างไรก็ได้ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงและการควบคุม

9) ความแตกต่างทางด้านรูปแบบการเปิดรับสื่อ รูปแบบการเปิดรับสื่อ

พื้นบ้านนั้นออกแบบมาสำหรับการรับชมเป็นกลุ่ม (Group oriented) ในขณะที่การออกแบบการเปิดรับชมของสื่อมวลชนนั้น จะมีลักษณะเป็นปัจเจก (Individual oriented)

10) ความแตกต่างด้านการทำหน้าที่ของสื่อ หน้าที่ของสื่อพื้นบ้านมี

ความหลากหลาย และแพร่พรกว่าสื่อมวลชนอย่างมาก

2.4 หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน

กาญจนา แก้วเทพ (2544) อธิบายไว้ว่า หน้าที่ของสื่อพื้นบ้านมีความซ้ำซ้อนกับหน้าที่ของสื่อมวลชนหลายประการ ทั้งนี้หน้าที่ของสื่อพื้นบ้านที่พิจารณาเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่สามารถจำแนกออกเป็น

1. หน้าที่เพื่อให้ความบันเทิง เป็นหน้าที่หลักที่สื่อพื้นบ้านมีความเชี่ยวชาญ ลักษณะการให้ความบันเทิงจะมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การผ่อนคลายอารมณ์ การหยอกล้อ สร้างอารมณ์ขัน อย่างไรก็ตามการทำหน้าที่ให้ความบันเทิงนั้นผสมผสานความรู้ไปพร้อมกันด้วย
2. การแจ้งข่าวสาร เช่น การเล่นคำวซอ หนึ่งตะลุง หมอลำ ฯลฯ ที่มีช่องว่างในรูปแบบที่สามารถเติมเนื้อหาข่าวสารปัจจุบันลงไปได้
3. การให้การศึกษา เป็นอีกเป้าหมายหลักของสื่อพื้นบ้าน ที่เปิดตัวอยู่เสมอว่า ศิลปิน/ ผู้แสดง/ จะต้องทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ผู้ชม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ การฟังกนิทานที่อยู่ในรูปแบบของการเล่า ผู้เล่าจะต้องสรุปตอนท้ายว่า “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า.....”

ลักษณะการให้การศึกษาของสื่อพื้นบ้านนั้นกินขอบเขตเนื้อหาที่กว้างขวางมาก นับตั้งแต่การอบรมสั่งสอน เรื่องการทำมาหากิน การรักษาความปลอดภัยในชีวิต การปฏิบัติตามกฎระเบียบสังคม ชีวิตการครองเรือน การประพฤติตนตามบทบาทหน้าที่ ตลอดจนถึงการอบรมด้านศีลธรรม/ จริยธรรม ที่เป็นหัวใจหลักของการศึกษา ซึ่งการทำหน้าที่ในบทบาทดังกล่าวเหลืออยู่น้อยมากในสื่อมวลชน

4. การวิพากษ์วิจารณ์สังคม หรือการต่อต้านผู้มีอำนาจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสื่อพื้นบ้านที่ขาดหายไปในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน อันเนื่องจากโครงสร้างการควบคุมสื่อมวลชนที่ได้กล่าวมาแล้ว การวิพากษ์วิจารณ์สังคม เป็นเสน่ห์ของสื่อพื้นบ้านที่ดึงดูดความนิยมชมชอบของผู้ชมที่ไม่มีช่องทางทางอื่นที่จะระบายความไม่พอใจของสภาพชีวิตความเป็นอยู่

5. การทำหน้าที่เป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม เนื่องจากในแต่ละชุมชนหรือระหว่างชุมชน มักจะประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มีความแตกต่างในเรื่องอายุ – วัย เพศ อาชีพ ศาสนา ฯลฯ และดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ลักษณะของสื่อพื้นบ้านนั้นจะมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ เน้นความมีส่วนร่วม (Collectivity) ดังนั้น สื่อพื้นบ้านจึงทำหน้าที่ประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ที่มีวัฒนธรรมย่อย (Subculture) แตกต่างกัน เช่น ภาษิตของกะเหรี่ยงกล่าวว่า จะใช้ไม้ไผ่ให้ดีต้องเอาไผ่แก่ (คนแก่) มาผูกมัดรวมกับไผ่อ่อน (คนหนุ่มสาว) ที่มีความหมายรวมถึงการร่วมมือกันของคน 2 รุ่นวัย หน้าที่ประสานความสัมพันธ์นี้จะพบได้ในสื่อพื้นบ้านทุกประเภท

6. การทำหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน (Collective Identity) เนื่องจากค่านิยมของสื่อพื้นบ้านนั้นจะมีลักษณะ “ประจำ เฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่น” ดังนั้นสื่อพื้นบ้านจึงเป็นเสมือนระบบสัญลักษณ์ร่วมของสังคม เช่น เพลงพื้นบ้านในแต่ละแห่งก็จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ลายผ้าของแต่ละท้องถิ่นจะทำให้คนจากต่างถิ่นรู้ได้ว่าเป็นผ้ามาจากที่ใด เป็นต้น หน้าที่ดังกล่าวนี้สื่อมวลชนทำไม่ได้

7. หน้าที่การทบทวนชีวิต (Reflection of life) เนื่องจากมิติทางด้านเวลาและพื้นที่ของสื่อพื้นบ้านมีลักษณะที่ยืดหยุ่น ดังนั้น การเปิดรับสื่อพื้นบ้านจึงมีช่วงเวลาและมีจังหวะให้ผู้ชมได้นำเอามาพิจารณาไตร่ตรองเปรียบเทียบกับสภาพชีวิตของตนเอง อันเป็นหน้าที่ของงานศิลปะ ซึ่งเป็นภาพจำลองความเป็นจริงที่กระตุ้นให้เกิดการทบทวนชีวิต หน้าที่ดังกล่าวสื่อมวลชนก็กระทำไม่ได้เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลาและพื้นที่

8. หน้าที่ในการเป็นทางระบายสัจธาตุญาณของมนุษย์ ปรัชญาพื้นฐานของแนวคิดสื่อพื้นบ้านนั้นเป็นการยอมรับในสัจธาตุญาณต่างๆ ของมนุษย์ เช่น เพศ ความก้าวร้าว ฯลฯ และเห็นว่าจะต้องจัดหาช่องทางระบายที่เหมาะสมให้สัจธาตุญาณเหล่านี้ให้แสดงออก หรือได้รับการตอบสนอง (Catharsis) ดังนั้น รูปแบบและเนื้อหาสื่อพื้นบ้านจำนวนมากจึงมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศหรือสัจธาตุญาณต่างๆ ของมนุษย์ เช่น ประเพณีการเล่นดังครกตึงสาก (สัจธาตุของการร่วมเพศ) การเล่นคำผวน การเล่นคำตัด ฯลฯ โดยการที่แสดงออกดังกล่าวนี้ได้มีการวางรหัสกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ เอาไว้ สำหรับสื่อมวลชนแล้วยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นช่องทางระบายสัจธาตุญาณต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากลักษณะการกระจายตัวในวงกว้างของการเผยแพร่ ทำหน้าที่

กระอักกระอ่วนของสื่อมวลชนดังกล่าว จะพบได้จากกรณีการเล่นตลกที่มีพื้นฐานมาจากการแสดงพื้นบ้าน เมื่อมาเผยแพร่ผ่านโทรทัศน์ก็มีข้อถกเถียงว่าจะเล่นหยาบลามกได้หรือไม่ เป็นต้น

9. หน้าที่ในการพัฒนาภูมิปัญญา สื่อพื้นบ้านบางประเภทถูกสร้างขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่คล้ายๆ กับการให้การศึกษาในระบบเพื่อ “ลับสมองประลองภูมิปัญญา” ของผู้รับสาร โดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น บรรดาปริศนาคำทายต่างๆ หรือในเรื่องเล่าบางประเภท เช่น นิทานพื้นบ้าน เรื่องศรีธนญชัย เป็นต้น

10. หน้าที่ในการสร้างจิตสำนึกทางการเมือง (Political Communication)

เช่นเดียวกับรายงานข่าวและรายการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองในโทรทัศน์ที่มีอยู่ปัจจุบัน ในเนื้อหาของสื่อพื้นบ้านจำนวนมากจะมีการสอดแทรกการสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ผู้รับสารอยู่เสมอ เช่น หนังสติ่ง คำขอ เพลงกล่อมเด็ก ลำตัด ฯลฯ

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อพื้นบ้านและสื่อมวลชน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า ระบบการสื่อสารมวลชนสมัยใหม่ๆ นั้น ในทุกสังคมได้มีระบบสื่อประเพณี/ สื่อพื้นบ้านที่ทำหน้าที่คล้ายคลึงกับสื่อมวลชนในปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อเกิดระบบสื่อสมัยใหม่ขึ้นมา ก็จะต้องหาปฏิสัมพันธ์ระหว่างสื่อทั้งสองพร้อมกับการพิจารณาโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะทั้งสองกรณีนี้มีความเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงกันจนนำไปให้เกิดลักษณะรูปแบบวัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่เรียกกันว่า วัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) เช่น รูปแบบการแต่งกาย การรับประทานอาหาร ภาษา ระบบความคิด ความเชื่อ เป็นต้น

นอกจากนี้ สื่อทั้งสองอาจจะสามารถมีความเชื่อมโยงทั้งในลักษณะที่ส่งเสริมกันหรือลบล้างกัน หรืออาจจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงตามธรรมชาติ โดยมิได้ตั้งใจ หรือเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ความสัมพันธ์แบบเข้ามาแทนที่ (Substitution) เมื่อมีสื่อมวลชนสมัยใหม่เกิดขึ้นมาสนับสนุนให้ความสะดวกในการเปิดรับสื่อนั้นง่ายกว่าการเปิดรับสื่อพื้นบ้าน เช่น ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเกิดขึ้นของภาพยนตร์ ความนิยมในการชมการแสดงหนังตะลุงลดลง เพราะคนดูจะตื่นเต้นกับการได้เห็นคนจริงๆ เข้าไปแสดงบนจอ แต่เนื่องจากสื่อภาพยนตร์มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา เพราะต้องอาศัยต้นทุนสูงในการผลิต ดังนั้นการอยู่รอดของสื่อพื้นบ้านอย่างหนังตะลุงจึงสามารถอยู่ได้ ต่อมาเมื่อการจัดฉายภาพยนตร์ที่ใด หนังตะลุงก็จะไปเล่นที่นั่น เพราะจะมีการแข่งขันประชันกันระหว่างการแสดงของภาพยนตร์ กับการแสดงหนังตะลุง

การแสดงทั้งสองประเภทแตกต่างกัน เนื่องจากภาพยนตร์มีช่วงเวลาในการแสดงสั้นกว่า หนังสะดุดนยเพียงแค่ 2 ชั่วโมงก็จบ คนดูก็หันมาดูละดุดนต่อ เพราะเมื่อก่อนการเดินทางกลับบ้านไม่สะดวก ไม่มียานยนต์ เส้นทางการเดินทางก็อันตราย คนที่มอดูจะต้องนอนดูละดุดนถึงรุ่งเช้าแล้วค่อยกลับบ้าน

ปัจจุบันสื่อสมัยใหม่ได้เข้ามาแทนที่สื่อพื้นบ้านเกือบทั้งหมด หากพิจารณาตามช่วงอายุของคนจะพบว่า คนในวัยตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึง 40 -50 ปี เปิดรับสื่อสมัยใหม่มากกว่าสื่อพื้นบ้าน แต่ถึงอย่างไร กระบวนการเข้ามาแทนที่นี้มีผลกระทบหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่เท่าเดิมหรือเหนือกว่า เพราะการลงทุนเปิดรับสื่อสมัยใหม่นั้นลงทุนเพียงครั้งเดียวแต่ได้รับผลตอบแทนยาวนานและบ่อยครั้งกว่า สะดวกกว่า และการเสียค่าใช้จ่ายในแต่ละครั้งก็จะน้อยกว่า ดังนั้นการเปิดรับสื่อสมัยใหม่จึงทำให้ระบบคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตของผู้คน ขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้คนในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน ขณะที่สื่อพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่ท่ามกลางการเกิดขึ้นของความทันสมัย เพราะผู้ที่นิยมในการชื่นชมศิลปะการแสดงหนังสะดุดนผนวกรวมกับความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ของผู้คนในท้องถิ่น รวมทั้งการถ่ายทอดการแสดง และการดอกลงให้กับทายาทของศิลปิน 2 ท่าน คือ หนังสะดุดน และหนังสะดุดน ทำให้ยังมีลมหายใจของหนังสะดุดนอยู่ในปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ตามศิลปินแห่งชาติ หนังสะดุดน อรรถโฆษิต กลับมีความคิดเห็นที่ต่างออกไปว่า การจะสืบทอดไปยังทายาทนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยากเพราะสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมทำให้คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับการสืบสานการแสดงทางด้านนี้น้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีคนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพล มีความชื่นชอบ และความสนใจที่จะสืบสานต่อไป หน่วยงานราชการต่างๆ ควรทำหน้าที่ยกย่องหรือเก็บรวบรวมข้อมูลของคนรุ่นใหม่ไว้ เพื่อให้คนเหล่านี้มีกำลังใจที่จะดำรงวัฒนธรรมทางด้านนี้ไว้ต่อไป

2.6 ผลกระทบของการเข้ามาแทนที่ของสื่อสมัยใหม่ในสื่อประเพณี

การเปลี่ยนแปลงในลักษณะผลกระทบของการเข้ามาแทนที่ (Displacement effects) มีอยู่ 4 มิติ คือ

- มิติที่หนึ่ง การเปลี่ยนแปลงในจิตความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของผู้ใช้สื่อ ตัวอย่างเช่น เงื่อนไข และวิถีชีวิตของชาวชนบทนั้นเปลี่ยนไปดังนั้นปัญหาจึงเกิดขึ้นกับผู้ที่ทำหน้าที่เป็นฝ่ายผลิต คือ นายหงั ที่จะหาผู้สืบทอด ซึ่งเป็นลูกหลาน หรือคนรุ่นใหม่มาแทนที่นั้นยากมากขึ้น

- มิติที่สอง การเปลี่ยนแปลงในแง่ตัวสื่อ ความสำเร็จของสื่อสมัยใหม่ คือ

สามารถถ่ายทอดข่าวสารได้อย่างรวดเร็วกว่า กล่าวคือ จากเดิมคนดูหนังจะต้องเดินทางไปยังสถานที่เจ้าภาพ หรืองานวัด งานศพต่างๆ แต่หากมีการนำเอาหนังตะลุงมาถ่ายทอดด้วยการบันทึกเป็นเทปโทรทัศน์ คนดูหนังตะลุงก็ไม่จำเป็นต้องเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ สามารถนอนชมรายการที่บ้านได้ตามสบาย นอกจากนี้ สื่อสมัยใหม่ สามารถเก็บบันทึกอยู่ในรูปแบบของเทปบันทึกภาพและเสียง หรือในรูปแบบของดิจิทัลบนแผ่นซีดี ดังนั้นการเก็บบันทึกการแสดงของหนังตะลุงผู้ชมสามารถเรียกกลับมาชมซ้ำได้ เว้นแต่ว่าเนื้อหาที่น่าสนใจนั้นอาจจะไม่มีความทันสมัยเหมือนกับการแสดงสด อย่างไรก็ตามการจัดเก็บในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์และสื่อดิจิทัลนั้น จะทำให้เกิดฐานข้อมูลของงานด้านวัฒนธรรมแก่คนรุ่นหลัง

- มิติที่สาม การเปลี่ยนแปลงในแง่ของความน่าสนใจของวิธีการนำเสนอเนื้อหา

การเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้จะมีความสัมพันธ์อยู่ที่ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นนายหนัง หากนายหนังเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสาร ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสามารถสอดแทรกแง่คิดได้ การอาศัยสื่อสมัยใหม่เพื่อประกอบลงในการแสดงแต่ละครั้งจะทำให้เรื่องมีความน่าสนใจมากขึ้นกว่าเดิม และยังมีส่วนช่วยให้คนรุ่นใหม่เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น มองในมุมกลับหากมีการนำเสนอเนื้อหาที่ทันสมัยบ่อยครั้งจะทำให้วรรณกรรม หรือเรื่องราวในอดีตถูกเลือนหายไป วิธีการที่ดีที่สุด คือ การนำเสนอเนื้อหาทั้งสองรูปแบบ หรือนำเสนอเนื้อหาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงเปรียบเทียบกับเรื่องราวที่ผ่านมา

อีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การสร้างตัวหนังตะลุงในรูปแบบของตัวแทนในระบบดิจิทัล โดยให้ตัวละครเป็นตัวหนัง และผสมกับเนื้อหาถ่ายทอดออกมาในรูปแบบแอนิเมชัน เช่นเดียวกับการ์ตูนแอนิเมชันในปัจจุบันที่มีการนำเอาตัวการ์ตูนที่เคยเกิดขึ้นมาสร้างใหม่เพิ่มลูกเล่น สีสด แต่ยังคงเนื้อหาเหมือนเดิมมาบรรจุลงในรูปแบบของวีซีดี

- มิติที่สี่ การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ ในกรณีของสื่อพื้นบ้านนั้นจะต้องมองหาจุด

แตกต่างของตนเองท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนรูปลักษณะของตัวหนัง หรือการนำเนื้อหาที่เป็นเรื่องของภาพยนตร์ตะวันตกมาเล่นโดยสื่อความด้วยภาษาของท้องถิ่น เพิ่มมุกตลกลงไปในเรื่อง เพราะการแสดงหนังตะลุงนั้น อัตลักษณ์ที่สำคัญ คือ น้ำเสียงของนายหนัง คนที่มีเอกลักษณ์ในการแสดงทางเสียงดูจะมีโอกาสได้รับการยอมรับมากกว่า

นอกจากนี้ยังมีในส่วนของการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การพิจารณากลุ่มคนดู อย่างไรก็ตามการปรับตัวลักษณะนี้ สื่อสมัยใหม่ น่าจะเป็นกลไกสำคัญในการช่วยส่งเสริมหรือประชาสัมพันธ์ เช่น เมื่อจะมีการแสดงหนังตะลุงที่ไหน สื่อสมัยใหม่ อาทิ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ต้องช่วยกันนำเสนอเป็นข่าว รวมทั้งการสร้างโรงแสดงหนังตะลุงที่มีลักษณะ

เรียกร้องความสนใจของคนดูได้มากขึ้น เช่น มีการจัดแสง สี เสียง ให้ดูตระการตาคล้ายกับการได้ดูละครโรงใหญ่

อย่างไรก็ตามแม้ในยุคนี้ภาพยนตร์จะกลายเป็นของใหม่ ที่ดูเหมือนจะเข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อพฤติกรรมการพักผ่อนของคนไทยทางภาคใต้แทนที่หนังตะลุง แต่การแสดงหนังตะลุง จะมีความบันเทิงทางด้านเนื้อหาและภาษามากกว่าภาพยนตร์ เพราะนายหนังสามารถปรับบทหนังให้เป็นไปตามสภาพของสังคม ความคิด ความเชื่อ หรือลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อมในช่วงเวลานั้นของคนดู ซึ่งเมื่อคนดูมองเห็นแล้วจะเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และเกิดความรู้สึกเพลิดเพลินไปกับการแสดงได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้มองเห็นคุณลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างสื่อพื้นบ้านกับสื่อมวลชน โดยสามารถจำแนกออกเป็น 5 คุณลักษณะ คือ ความแตกต่างตามประเภทของสื่อย่อย ความแตกต่างทางด้านมิติเวลา และพื้นที่ ความแตกต่างทางด้านเป้าหมายของการเผยแพร่ ความแตกต่างทางด้านเป้าหมายของการผลิตผลงาน ความแตกต่างทางด้านเนื้อหาและรูปแบบ ความแตกต่างทางการควบคุม ความแตกต่างทางด้านการเปิดรับสื่อ และความแตกต่างทางด้านการทำหน้าที่ของสื่อ

เมื่อทำการเปรียบเทียบคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านและสื่อมวลชน (กาญจนา แก้วเทพ, 2544) แล้วพบว่า ทั้งสื่อพื้นบ้านและสื่อมวลชนมีความแตกต่างดังนี้

1. ความแตกต่างระหว่างสื่อพื้นบ้าน และสื่อมวลชน ตามประเภทของสื่อย่อยๆ จากการศึกษาพบว่า สื่อพื้นบ้านมีประเภทของสื่อย่อยๆ มากกว่า สื่อมวลชนเป็นอย่างมาก กล่าวคือ สื่อมวลชนนั้นจะมีอยู่ 5 ประเภท คือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุ และโทรทัศน์ โดยมีแหล่งกำเนิดในลักษณะแบบรวมศูนย์ (Universalized) ซึ่งทำให้สื่อมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เนื้อหาเหมือนหรือใกล้เคียงกัน ในขณะที่สื่อพื้นบ้านจะมีรูปแบบในการจำแนกประเภทอยู่มากมาย เช่น สื่อประเพณีในภาคใต้ มีทั้งการรำร้องเงี้ยว การเล่นหนังตะลุง การแสดงโนราห์ เป็นต้น โดยสื่อแต่ละประเภทย่อยๆ จะขึ้นอยู่กับแหล่งกำเนิดของตัวสื่อ ที่มีลักษณะกระจายตัวตามท้องถิ่น (Decentralized) ทำให้ลักษณะของสื่อมีความเป็นอัตลักษณ์ตามชุมชนสูง

เมื่อพิจารณาในส่วนของหนังตะลุง แล้วจะพบว่า อิทธิพลของการแสดงหนังนั้นมีการแพร่กระจายตัวไปในหลายประเทศ และเกือบทุกภาคในประเทศไทย ตัวรูปหนังตะลุงเองมีความแตกต่างกันตามลักษณะของเนื้อหาวรรณกรรมที่นำมาแสดงในแต่ละท้องที่ รวมทั้งยังขึ้นอยู่กับลักษณะของประเพณีการแต่งกายตามยุคสมัยของชุมชนนั้นๆ อีกด้วย จึงเป็นสื่อที่สามารถสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนได้มากกว่าสื่อมวลชน

2. ความแตกต่างทางด้านมิติเวลา และพื้นที่ สื่อมวลชนนั้นจะมีมิติทางด้านพื้นที่ และเวลาที่จำกัดอย่างมาก เช่น พื้นที่ของหนังสือพิมพ์ ต้องนับเป็นคอลัมน์ เวลาในโทรทัศน์มีหน่วยเป็นนาทิจ และวินาที ความจำกัดดังกล่าวได้กำหนดวิธีการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาของสื่อมวลชน เช่น การใช้คำในพาดหัวข่าว การตัดต่อภาพในรายการโทรทัศน์ ขณะที่มิติทางด้านเวลา และพื้นที่ของสื่อพื้นบ้านมีไม่จำกัด เช่น สามารถแสดงได้ตลอดทั้งคืน สถานที่กว้างขวาง ทำในเวลาใดก็ได้ แต่เมื่อจะต้องนำเอาสื่อพื้นบ้านไปผนวกเข้ากับสื่อมวลชนนั้น จะต้องมีการปรับเปลี่ยน มิติด้านเวลาและพื้นที่ให้เข้ากับสื่อมวลชนให้เหมาะสมกับช่วงเวลาที่ได้มา

นอกจากนี้ เป้าหมายในการเผยแพร่ และการสร้างสรรค์ผลงานสื่อ ซึ่งเป้าหมายของสื่อพื้นบ้านในการนำเสนอ นั้น มักจะเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีให้ยาวนานสืบไป เป็นการมุ่งเน้นกาลเวลา (ให้ผลงานเป็นอมตะ) ในขณะที่ผลงานของสื่อมวลชนนั้นมุ่งเน้นการขยายพื้นที่ โดยต้องการให้ผลงานแพร่ภาพภายในเวลาอันรวดเร็ว

3. ความแตกต่างด้านเป้าหมายของการผลิตผลงาน การผลิตผลงานของสื่อพื้นบ้านประเภท หนึ่งตระกูลนั้นจะมีเป้าหมายอยู่ที่ผู้ผลิตเป็นสำคัญ (Sender orientation) กล่าวคือ การผลิตจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อศิลปินเกิดแรงบันดาลใจ และต้องการแสดงออก (Self expression) จึงหาวิธีการผลิตเป็นอย่างไร เนื้อหาและรูปแบบจะมีลักษณะแบบไหนจะเป็นไปตามความต้องการของผู้ผลิต แต่การผลิตงานสื่อสารมวลชนจะเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม ศูนย์กลางการผลิตอยู่ที่ผู้รับสาร (Receiver orientation) หรืออยู่ที่ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ เช่น ผู้อุปถัมภ์รายการ อิสระและเสรีภาพของศิลปินจะมีน้อยมากเพราะต้องตามใจเจ้าของเงินทุน และคอยตามรสนิยมของผู้รับสารอยู่เสมอ

นอกจากนี้ ผู้ผลิตหนึ่งตระกูล จะไม่สนใจว่า จำนวนของผู้ชมนั้นมีปริมาณมากน้อย คุ่มหรือไม่คุ่มกับการแสดงในแต่ละครั้ง เพราะการเดินทางไปแสดงในแต่ละครั้งนั้น นายหนัง จะได้รับการติดต่อจากคนที่มาขอให้ไปแสดงล่วงหน้าอย่างน้อย 2 เดือน งานแต่ละครั้งที่ไปแสดงนั้นได้แก่ งานบวช งานศพ งานแก้บน เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การแสดงของศิลปินหนึ่งตระกูลในปัจจุบันไม่ต้องการปริมาณของคนดู แต่อาศัยปริมาณของผู้มาจ้างให้ไปแสดง และความเชื่อในทางไสยศาสตร์กับการแก้บนด้วยวิธีการแสดงหนึ่งตระกูลมากกว่าเป้าหมายอื่นใด

4. ความแตกต่างด้านปริมาณการผลิต เมื่ออดีตนั้นการผลิตผลงานของนายหนังตระกูลจะใช้วิธีการเดินทางไปแสดงตามสถานที่ต่างๆ หากนายหนังมีภาระหน้าที่ประจำ เช่น ทำสวนยาง งานของนายหนังในช่วงนั้นจะมีปริมาณไม่มาก หรือบางทีนายหนังอาจจะต้องการอารมณ์ และการฝึกฝน ดังนั้นการผลิตผลงานจึงต้องอาศัยจินตนาการและแรงบันดาลใจเป็นสำคัญ และต้องมีอารมณ์แบบศิลปิน จึงควบคุมปริมาณการผลิตไม่ได้ แต่ทว่าในระบบเศรษฐกิจของ

สื่อมวลชนนั้นก็เหมือนกับการผลิตสินค้าอื่นๆ กล่าวคือ ต้องผลิตอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ปริมาณของการผลิตผลงานสื่อมวลชนจึงมีอยู่อย่างมากมายมหาศาล

5. ความแตกต่างทางด้านกระบวนการผลิต ในกระบวนการผลิตของหนังตะลุงนั้น มักจะไม่ค่อยมีระบบแบ่งงานกันทำอย่างซับซ้อนนัก ฝ่ายผู้ผลิตมีไม่ถึง 10 คน นายหนังมักจะเป็นทั้งผู้แต่งเรื่อง แต่งเนื้อหากลอน คิดตัวหนัง ตอกตัวหนัง ตลอดจนแสดงหนังเอง แต่ยังคงพึ่งพาคณะในการทำหน้าที่เล่นดนตรีประกอบการแสดง เรียกว่า เป็นลูกคู่ในการแสดง นอกจากนี้ นายหนังยังทำหน้าที่ในการบริหารจัดการรายได้ด้วยตนเองอีกด้วย ลักษณะดังกล่าวแตกต่างจากกระบวนการผลิตของระบบสื่อมวลชนอย่างมาก เนื่องจากกระบวนการผลิตของงานสื่อสารมวลชนนั้นจะมีการแบ่งงานกันทำเช่นเดียวกันกับระบบสายพานในโรงงานอุตสาหกรรม คือ มีผู้กำกับภาพยนต์ ผู้เขียนบท ผู้แสดง ช่างไฟ ช่างเทคนิค ช่างแต่งหน้า เป็นต้น

6. ความแตกต่างด้านเนื้อหาและรูปแบบ สำหรับหนังตะลุงนั้นการแสดงจะเน้นไปที่เนื้อหามากกว่ารูปแบบ นายหนังจะมีความสามารถในการแต่งกลอนได้ บางทีนำเนื้อหาจากวรรณกรรมในอดีต เช่น รามเกียรติ์ แต่บางครั้งเนื้อหาจากเรื่องราวในสังคม สภาพแวดล้อม โดยไม่ต้องทราบที่มาว่าใครเป็นผู้แต่ง ท่วงทำนองก็อาจจะซ้ำๆ กัน แต่ความหมายจะอยู่ที่เนื้อหา ซึ่งผลงานของสื่อมวลชนนั้นจะเน้นที่รูปแบบมากกว่าเนื้อหา เช่น เนื้อเรื่องในละครจะเน้นไปที่การแต่งกายของนักแสดง การนำเอาเรื่องเดิมมาแสดงใหม่ซ้ำไปมา การแต่งหน้านักแสดง รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดง เช่น เรื่องทวิภพ จากที่เป็นละคร ก็นำมาผลิตเป็นภาพยนตร์ เป็นละครโทรทัศน์ และเป็นละครร้องบนเวที

กาญจนา แก้วเทพ (2544) กล่าวว่า เนื้อหาของสื่อพื้นบ้านจะมีลักษณะคิดแบบเป็นองค์รวมเชื่อมโยงมิติต่างๆ เข้าด้วยกัน กล่าวคือ นำเอาลักษณะทางธรรม (Sacred) และลักษณะทางโลก (Secular) เข้าด้วยกัน ในขณะที่วิถีคิดสมัยใหม่จะมีลักษณะแยกส่วน มองมิติทางธรรมและทางโลกแยกออกจากกัน นอกจากนี้การมองโลกแนวจินตนาการ (Fantasy) และเรื่องจริง สำหรับสื่อพื้นบ้านนั้นทั้งสองเรื่องจะไม่แยกออกจากกัน ในบางตอนก็จะเป็นเรื่องที่สมจริง แต่ในบางตอนก็จะเป็นเรื่องของจินตนาการ ส่วนสื่อสมัยใหม่นั้นเรื่องทั้งสองมักจะแยกจากกัน เช่น ข่าว จะเน้นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น ในขณะที่รายการบันเทิงจะเน้นไปทางแนวจินตนาการ ตลก หรือผสมผสานระหว่างความจริงจากการบอกเล่าอย่างสนุกสนาน เป็นต้น

7. ความแตกต่างด้านการควบคุม คือ การควบคุมในฝ่ายผู้ผลิตและการควบคุมจากฝ่ายผู้รับสาร สำหรับหนังตะลุงนั้นตำแหน่งหน้าที่ในกระบวนการผลิต การเผยแพร่ และการบริโภคนั้นจะอยู่ในปริบทที่ไม่เป็นทางการ (Informal Institution) เช่น เล่นตามหมู่บ้านของผู้จัดงาน บ้านของเจ้าภาพจัดงาน ดังนั้นจึงปราศจากการควบคุมของสถาบันกฎหมาย การเมืองและ

เศรษฐกิจ จะเล่นอย่างสนุกสนานอย่างไรก็ได้ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงและการควบคุม ในขณะที่สื่อมวลชนมีข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย เจ้าของนายทุน ผู้สนับสนุนรายการทำให้การผลิตผลงานของสื่อมวลชนในปัจจุบันต้องผ่านการพิจารณาจากคนเหล่านั้นก่อน

8. ความแตกต่างทางด้านรูปแบบการเปิดรับสื่อ รูปแบบการเปิดรับหนังสือสูงนั้น ออกแบบมาสำหรับการรับชมเป็นกลุ่ม (Group oriented) เช่น ผู้ชมหนังสือสูง เดินทางไปชมการแสดงหนังสือสูงที่วัด หรือบ้านเจ้าภาพ แล้วนั่งชมกันจนถึงรุ่งเช้า เพราะในสมัยอดีตไม่นิยมเดินทางกลับบ้าน ในขณะที่การออกแบบการเปิดรับชมของสื่อมวลชนนั้น จะมีลักษณะเป็นปัจเจก (Individual oriented)

3. แนวคิดและทฤษฎีตามแนวทางสังคมและวัฒนธรรมศึกษา

3.1 ทฤษฎีตามแนวทางสังคมและวัฒนธรรมศึกษา

ทฤษฎีทางด้านนี้สนใจการสร้าง ความหมายทางวัฒนธรรมของสื่อมวลชน แนวทางเชิงวัฒนธรรมนี้มองว่าสังคมเป็นสนามแห่งการต่อสู้แข่งขันทางความคิดผ่านกระบวนการสร้างความหมาย แนวทางวิเคราะห์ในเรื่องนี้มักอาศัยทฤษฎีสัญญะวิทยา (Semiology) ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษากระบวนการสร้างความหมาย ต่อข้อต่อความหมายของบุคคลต่างๆ ในสังคม ในวัฒนธรรมต่างๆ กัน ผ่านกระบวนการสื่อสารสัญลักษณ์ทั้งที่เป็นวัจนภาษา อวัจนภาษา และกิจกรรมต่างๆ ในบริบทสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสังคมในยุคใหม่ สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นเวทีสาธารณะของการสร้างและต่อความหมายระหว่างกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งระหว่างประเทศชาติต่าง ๆ และในระดับโลกาภิวัตน์ เช่น กรณีสงครามอิรักที่ใช้สื่อมวลชนเป็นเวทีการต่อสู้ในการสร้างความหมายของสื่ออเมริกันกับสื่อของประเทศอาหรับ เป็นต้น

Sender ----- Message / sign System ----- Receiver

แบบจำลองของการสื่อสารเกี่ยวกับเครื่องหมาย (อ้างในสมเกียรติ ตั้งนโม,

<http://www.geocities.com/midarticle/newpage12.html>)

สารใดๆ (Message) ความหมายใดๆ (Meaning) สามารถสื่อสารได้โดยผ่านเครื่องหมายต่างๆ และระบบของเครื่องหมาย เครื่องหมายถือเป็นรูปสัญลักษณ์กลางหรือสิ่งสำคัญของสัญญาศาสตร์ (Semiology) เครื่องหมายอันหนึ่ง มันคือสัญญาณ (signal) ที่สื่อสารบางสิ่งบางอย่างกับเรา ธรรมชาติของเครื่องหมายสามารถทำความเข้าใจได้ใน 2 ทางที่คล้ายๆ กัน

1. เครื่องหมายต่างๆทำงานบนพื้นฐานที่ว่า เครื่องหมายทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือยืนยันถึงบางสิ่งบางอย่าง เช่น ความหมาย (meaning), แนวความคิด (concept), หรือไอเดีย (idea) ในสิ่งซึ่งมันอ้างอิงถึง

2. ทุกๆ เครื่องหมายมันจะประกอบด้วย Signifier และ signified สำหรับ Signifier มันคือรูปแบบอะไรก็ตามที่ถูกนำมาใช้เพื่อถ่ายทอดความหมาย (material form is used as to convey meaning): เช่น ตัวหนังสือ, ภาพ, เสียง, และอื่นๆ. ส่วน Signified คือแนวความคิด (concept) ที่ภาพ เสียง หรือตัวหนังสือสื่อออกมา

การใช้หนทางแรกในการทำความเข้าใจธรรมชาติของเครื่องหมาย เราสามารถเห็นได้ว่าตัวอักษร D-o-g ได้สร้างคำว่า dog ขึ้นมาการสร้างตัวอักษรหรือคำๆนี้ขึ้นมา มันได้บัญญัติเครื่องหมายที่ทำหน้าที่หรือเป็นตัวแทนไอเดียเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมประเภทเคโน (canine - คล้ายสุนัข) ที่มีสี่ขา ไอเดียหรือแนวคิดมโนคติเกี่ยวกับ “หมา” (dog) คือสิ่งที่ Pierce เรียกว่า the referent มันคือสิ่งซึ่งเครื่องหมายดังกล่าวกล่าวอ้างถึง

Sign ----- Signifier + Signified

การใช้วิธีการที่สองในการทำความเข้าใจเครื่องหมายต่างๆ เราสามารถแสดงภาพที่แตกต่างกันระหว่าง Signifier และ Signified ได้โดย การคิดเรื่องของเครื่องหมาย "dog" กันอีกครั้ง Signifier คือตัวอักษร d-o-g จัดมาเรียงกันเป็นคำว่า dog (หรืออันนี้เรียกว่า signifier ซึ่งนอกจากจะเป็นตัวหนังสือแล้ว อาจจะเป็นภาพก็ได้ เช่นเป็นภาพของสุนัขบางสายพันธุ์) สำหรับ Signified ก็คือ ไอเดียหรือมโนคติ รวมไปถึงแนวความคิดเกี่ยวกับสุนัข

Sign = dog ----- Signifier - letter d-o-g + Signified - the concept of a dog

ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นความต่างระหว่าง Signifier และ Signified คือ สถานการณ์ที่ชายคนหนึ่งได้มอบดอกกุหลาบให้กับหญิงสาวคนหนึ่ง การแสดงอาการเช่นนั้นสามารถถูกทำความเข้าใจได้ในฐานะที่เป็นเครื่องหมาย

ดอกกุหลาบในที่นี้คือ Signifier และสิ่งที่เป็น Signified คือ ความรักของผู้ชายคนนั้นหรือความดึงดูดใจหรือสนใจต่อหญิงสาว. ดอกกุหลาบไม่จำเป็นต้องแสดงออกถึงเรื่องความรักเสมอไป สิ่งซึ่งหมายถึงคือ อากัปกริยาดังกล่าว เครื่องหมาย (Sign) วางอยู่บนพื้นฐาน รหัสหรือหลักเกณฑ์ (code) ที่มีร่วมกัน หรือจารีต ซึ่งดอกกุหลาบสามารถแสดงถึง หรือ เป็นตัวแทน “ความรัก”

การทำความเข้าใจสาร (Message) ในการศึกษาเรื่องของสัญลักษณ์นั้นทำให้กระบวนการศึกษาทางด้านสื่อสารมวลชนมีความชัดเจนในส่วนของการศึกษา การทำหน้าที่เป็นตัวแทน (representation) หรือ signification (การบ่งชี้ - การทำหน้าที่เครื่องหมาย) เกี่ยวกับการกระทำต่างๆ ของสื่อสิ่งที่เรากำลังเห็นนั้น มันไม่ใช่ “ความจริง” (แม้ว่ามันจะมองดูคล้ายความจริงมากก็ตาม) แต่เครื่องหมาย (Sign) และ Signifier นั้นมีเป้าหมายที่จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนโลกของความเป็นจริง

นอกจากนี้สัญลักษณ์วิทยายังมองว่า เครื่องหมายต่างๆ สื่อสารโดยผ่าน "รหัส" (กฎเกณฑ์) และ "ขนบธรรมเนียม" (Codes and conventions) ซึ่งจำแนกได้ดังต่อไปนี้

- เครื่องหมายและขนบจารีตเหล่านี้ถูกป็นส่วนร่วมกันในทางวัฒนธรรม
- ขึ้นอยู่กับความรู้เชิงวัฒนธรรม
- เครื่องหมายต่างๆ สื่อสารโดยผ่านระบบของความแตกต่าง
- เครื่องหมายต่างๆ สื่อสารโดยผ่านตัวเครื่องหมาย และการสื่อความหมาย

เครื่องหมายสื่อสารโดยผ่านรหัส (กฎเกณฑ์) และขนบธรรมเนียมต่างๆ ระบบเครื่องหมาย ทั้งมวลมีชุดของแก่นแกนหรือรากฐานชุดหนึ่ง ที่ได้รับการรวมกันขึ้นมาภายใต้กฎเกณฑ์ รหัส และขนบจารีตบางอย่าง เช่น ภาษาอังกฤษวางอยู่บนพื้นฐานตัวอักษร 26 ตัวซึ่งสามารถนำมารวมกันเป็น “คำๆ” และแบบแผนทางไวยากรณ์ได้ เราต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจรหัสหรือหลักเกณฑ์ที่ถูกต้องดังกล่าวเพื่อที่จะสื่อสาร ยกตัวอย่างเช่น ตัวอักษร d-o-g คือรหัสเพื่อใช้ในการอธิบายถึงสัตว์สี่ขาประเภทหนึ่ง เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีขน เลี้ยงลูกด้วยนม ส่วนประโยชน์ต่างๆ ได้มาประกอบกันตามขนบธรรมเนียมของไวยากรณ์ คำว่า “รหัส” (Code) และ “ขนบธรรมเนียม” (convention) คือคำกุญแจที่สำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับสื่อสารของสื่อทั้งหมดได้ใช้ “รหัส” และสื่อสารโดยผ่านขนบธรรมเนียมต่างๆ รหัสและขนบธรรมเนียมเหล่านี้เป็นสิ่งที่เรามีส่วนร่วมกันในทางวัฒนธรรม ขึ้นอยู่กับความรู้เชิงวัฒนธรรม เครื่องหมายต่างๆ สื่อสารโดยผ่านการบ่งชี้และการสื่อความหมาย (denotations and connotations) เครื่องหมายต่างๆ นั้น มันทำงานอยู่ด้วยกัน 2 ระดับของความหมาย นั่นคือ ระดับแรกเป็นเรื่องของความหมายบ่งชี้ และระดับที่สองคือการสื่อความหมาย Denotation (การบ่งชี้) เป็นระดับของการอธิบายหรือพรรณนา (descriptive level) โดยเฉพาะ เป็นการอธิบายโดยปราศจากความคิดเห็น ไม่มีการประเมินคุณค่าใดๆ และปราศจากการตัดสินใดๆ ด้วย รวมทั้งไม่ต้องค้นลงไปถึงสิ่งที่มันอาจแสดงนัยยะ เป็นเพียงเรื่องของภาพๆ หนึ่งเท่านั้น ณ ระดับนี้ เครื่องหมายต่างๆ ใกล้เคียงกับความเป็นอิสระจากเรื่องของคุณค่าเท่าที่จะเป็นไปได้ ยกตัวอย่างเช่น ในระดับของการบ่งชี้ (denotative level) “ธงชาติอเมริกันมีรูปปรังสีเหลี่ยมผืนผ้า ประกอบด้วยเส้นแนวนอนสีแดง สลับกับสีขาว และมีสี่เหลี่ยมที่เล็กลงมา พื้นสีเป็นสีน้ำเงินที่อยู่

บนมุมซ้ายของผืนธง ภายในกรอบสี่เหลี่ยมสีน้ำเงินบรรจุรูปดาวสีขาวเอาไว้ ซึ่งได้เรียงตัวกันเป็น แถวลายตารางหมากรุก

Connotation (การสื่อความหมาย) สัญศาสตร์ (Semiology) เสนอว่า เครื่องหมาย ทั้งหมดเป็นการรวมเอาการสื่อความหมายหรือความสัมพันธ์มาด้วยกัน นั่นคือ การสร้างให้ผู้รับสาร รับรู้ถึงความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดต่างๆ ที่มาพร้อมกับนัยยะต่างๆ เช่น วัตถุต่างๆ สี สัน เสื้อผ้า คำพูด สไตส์การพิมพ์ แสง มุมกล้อง ภาษาท่าทาง และอื่นๆ สามารถที่จะพ่วงความหมายทั้งหมดไปได้

ยกตัวอย่าง กรณีของธงชาติอเมริกันที่กล่าวไว้ข้างต้น เราสามารถหมายเหตุได้ว่า ธงชาติได้ถูกทำให้เกี่ยวข้องกับ (มีการสื่อความหมายเกี่ยวกับ) เสรีภาพ และความยุติธรรม (อย่างน้อยที่สุดสำหรับคนอเมริกันส่วนใหญ่) เราอาจหมายเหตุได้ด้วยว่า รูปดาวได้ถูกนำไปสัมพันธ์กับ ความดีเลิศ ชื่อเสียง ความโด่งดัง สวรรค์ ความฝัน และอื่นๆ พื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้าสีน้ำเงินเป็น ตัวแทนของท้องฟ้า ดวงดาวแต่ละดวงเป็นสิ่งแทนรัฐแต่ละรัฐในอเมริกา และดวงดาวเหล่านี้ได้ถูก รวมเข้าด้วยกัน แทนที่มันจะกระจัดกระจายในลักษณะส่งๆ ไปทั่วพื้นที่บนผืนธง

เมื่ออธิบายความหมายในเชิงสัญลักษณ์จากตัวอย่างดังกล่าว เช่น สีแดง เป็น สัญลักษณ์ของอารมณ์รุนแรง โทสะ อันตราย และเรื่องทางเพศในวัฒนธรรมตะวันตก ขณะที่ใน ประเทศจีน สีแดงสื่อความหมายถึงความโชคดีและความเจริญรุ่งเรือง รวมไปถึงความเป็น คอมมิวนิสต์

ข้อสังเกตในที่นี้คือว่า อย่างไรก็ตาม สัญลักษณ์มีแนวโน้มที่จะเสนอแนะถึงบางสิ่ง บางอย่างที่มีเจตนาโดยตั้งใจของผู้สร้างภาพนั้นๆ ขึ้นมา การสื่อความหมายจะดึงความสนใจของเรา ไปสู่การอ่าน ที่ทำขึ้นมาโดยผู้ดูทั้งหลาย และการสื่อความหมายเหล่านี้อาจได้รับการนำไปรวมเข้า ด้วยกันกับผู้สร้างภาพนั้นๆ ขึ้นมาโดยไม่รู้ตัว Peirce ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่า “สัญลักษณ์” (symbolic) เป็นการเฉพาะมาก

การสื่อความหมาย (Connotation) คือบางสิ่งบางอย่างที่ผู้ดูหรือผู้ชมรับรู้อยู่กับ ภาพๆ หนึ่ง การสื่อความหมายนั้นมันทำงานใน 2 ระดับด้วยกัน นั่นคือ ระดับของปัจเจก และระดับ ของวัฒนธรรม

1. การสื่อความหมายในระดับของปัจเจก (individual connotations) เกิดจาก การมองภาพต่างๆ ของประสบการณ์ที่คนเราได้สัมผัสตลอดชีวิต เป็นแนวทางในการมองโลก และ การตอบโต้กับสถานะแวดล้อมต่างๆ บนโลก เช่น ถ้าหากว่าเด็กผู้หญิงคนหนึ่งได้ดมกลิ่นกุหลาบ เป็นครั้งแรก และเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการที่เธอกำลังมีประสบการณ์ที่น่ากลัว ซึ่งการได้ดมกลิ่น ของดอกกุหลาบอีกครั้งของเด็กผู้หญิงคนนี้ก็จะทำให้เธอเกิดความรู้สึกหวาดกลัวอีกครั้ง

การมองเห็นดอกกุหลาบอาจนำพาการสื่อความหมายส่วนตัวอันนี้ต่อเนื่องไปสำหรับเด็กผู้หญิงคนดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ การให้ดอกกุหลาบกับเด็กผู้หญิงคนนี้จะอาจสร้างความกลัวขึ้นมามากกว่าความรู้สึกหนึ่งเกี่ยวกับความซาบซึ้งในความรัก

2. การสื่อความหมายเชิงวัฒนธรรม (cultural connotations) ในระดับที่สองของการสื่อความหมาย ซึ่งถึงวิธีการซึ่งวัตถุที่แตกต่างกันได้พ่วงเอาความสัมพันธ์และการสื่อความหมายไปพร้อมกันโดยเป็นความหมายที่ผู้คนจำนวนมากให้ความสนใจในวัฒนธรรมหนึ่งๆ เช่น ของขวัญที่เป็น "ดอกกุหลาบ" ได้รับการยอมรับในเชิงวัฒนธรรมในฐานะสื่อความหมายโรแมนติกมาด้วย เช่น ตัวอย่างการวิเคราะห์ของ John Fiske (Fiske 1989, pp.1-21) เกี่ยวกับความหมายที่ผูกติดมากับประเด็นเรื่องของยีนส์ (ผ้ายีนส์หรือการเกยยีนส์) ว่า มันมีการสื่อความหมายที่แตกต่างกัน เช่น เสรีภาพ อิสระภาพ ความเป็นหนุ่มสาว และความเท่าเทียม ซึ่งถูกนำไปสัมพันธ์เชื่อมโยงโดยกลุ่มต่างๆ ของผู้คนกับยีนส์

4. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมมวลชนของสื่อมวลชน

เมื่อการสื่อสารเข้ามามีบทบาทในสังคมมนุษย์พัฒนาการการสื่อสารสร้างสายสัมพันธ์ให้กับสังคม การสื่อสารในยุคโบราณดั้งเดิมซึ่งเป็นสังคมชนบทหรือสังคมเกษตรกรรมนั้นอาศัยการสื่อสารแบบปากต่อปาก ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล ไม่มีช่องทางการสื่อสารหรือสื่อที่เป็นตัวกลางถ่ายทอดข่าวสารความคิด แต่พอมาถึงยุคสมัยใหม่ซึ่งมีการพัฒนาการมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป สังคมมนุษย์แบบชนบทดั้งเดิมเคลื่อนย้ายมาสู่สังคมอุตสาหกรรมเป็นสังคมเมืองใหญ่ มีการคิดค้นเทคโนโลยีสื่อมวลชน ตั้งแต่สื่อหนังสือพิมพ์ในรูปแบบสิ่งพิมพ์ที่เผยแพร่โดยการจำหน่ายแจกจ่าย อ่านทีละคนมาเป็นสื่อภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ในรูปภาพ แสง สี และเสียง ที่เคลื่อนไหวมีชีวิตชีวาเหมือนจริง และถ่ายทอดโดยการกระจายเสียงและภาพได้ในระยะไกล การรับชมหรือฟังก็ทำได้พร้อมๆ กันทีเดียวหลายๆ คน หลายๆ ที่ และเรื่อยมาจนกระทั่งถึงการถ่ายทอดและรับรู้ในระบบดิจิทัลคอมพิวเตอร์ที่มีศักยภาพรวมทุกสื่อเข้าด้วยกันได้ และมีประสิทธิภาพไร้ขีดจำกัด การสื่อสารผ่านสื่อในสังคมสมัยใหม่เป็นการสื่อสารมวลชน (Mass communication) ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมมวลชน และการก่อตัวของวัฒนธรรมมวลชน

สื่อมวลชนเป็นผู้ดูแลรักษาสังคมมวลชนให้ดำรงคงอยู่ได้ เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทข่าวสาร ความคิด วิธีปฏิบัติ ให้กับสมาชิกในสังคม ทดแทนการทำหน้าที่ของสถาบันดั้งเดิมในสังคมแบบประเพณีนิยมที่มีบ้าน วัด และโรงเรียนเป็นที่พึ่งพา สื่อมวลชนในแนวทางในการมอง

โลก สร้างโลกทัศน์ สร้างภาพในการรับรู้ต่อความจริงต่างๆ รอบๆ ตัว สื่อมวลชนจึงเป็นผู้กำหนดทุกสิ่งทุกอย่างทั้งดีและเลวให้กับสังคม

ทฤษฎีสังคมมวลชนปรากฏเป็นแนวคิดที่ชัดเจนขึ้นในยุโรป จากลักษณะเด่นของสังคมประเพณีนิยมและวัฒนธรรมชั้นสูงที่ถูกสังคมยุคหลังปฏิวัติอุตสาหกรรมทำลาย ในปลายศตวรรษที่ 19 บทบาทและอิทธิพลสื่อมวลชนได้สร้างผลต่อเนื่องในทางลบ สร้างปัญหาให้กับสังคมอเมริกันที่กำลังเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม การแพร่หลายของหนังสือพิมพ์ราคาถูก (penny press) ในยุคปี ค.ศ. 1840-1850 และการแบ่งบานและแข่งขันอย่างเข้มข้นของหนังสือพิมพ์ประเภทเร้าอารมณ์ในยุคที่เรียกว่าหนังสือพิมพ์เหลือง (yellow journalism) ปี ค.ศ. 1890 นับเป็นตัวอย่างการสร้างอิทธิพลในทางลบของสื่อมวลชนต่อสังคมสมัยนั้นอย่างชัดเจนผ่านหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์

สำหรับในสังคมยุคปัจจุบันปี ค.ศ. 2000 สื่อมวลชนมีหลากหลายมากขึ้นไม่ว่าจะผ่านจอเงินภาพยนตร์หรือจอแก้วโทรทัศน์ หรือไซเบอร์สเปซ (Cyberspace) สื่อมวลชนยังมีอำนาจและมีบทบาทต่อสังคมมวลชนในยุคสารสนเทศมากขึ้น จนเป็นที่หวั่นเกรงว่าจะสร้างผลในทางที่ไม่พึงปรารถนามากขึ้นกว่าในอดีต

ทฤษฎีสังคมมวลชนนี้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับสังคมสมัยใหม่ที่กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมเมืองใหญ่ กลุ่มมวลชนขนาดใหญ่ประกอบไปด้วยผู้ที่รับจ้างใช้แรงงาน คนเหล่านี้อพยพมาจากชนบทที่มีสถาบันครอบครัว ศาสนา และความสัมพันธ์แบบชุมชนเป็นที่พึ่งพา มีความผูกพันทางวัฒนธรรม ประเพณีและความใกล้ชิดสนิทสนม แต่เมื่อมาอยู่ในเมืองใหญ่ที่มีแต่คนแปลก ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างแข่งขันทำงานของตนเอง การคบค้าสมาคมก็เป็นแบบทางการตามระเบียบ กฎเกณฑ์ ขาดความสัมพันธ์พึ่งพาแบบส่วนตัว ทำให้รู้สึกโดดเดี่ยวตัวใครตัวมัน (Atomized) มีความรู้สึกแปลกแยก (alienation) ขาดความเอื้ออาทรต่อกัน

จากสภาวะสังคมใหม่หรือสังคมมวลชนดังกล่าวนี้ สื่อมวลชนจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับผูกมัดเชื่อมโยงสังคมแบบตัวใครตัวมัน สื่อมวลชนได้กลายเป็นที่พึ่งทางใจ ทำให้สื่อมวลชนสามารถมีอิทธิพลโน้มน้าวใจสมาชิกในสังคมมวลชนได้ง่าย อิทธิพลของสื่อมวลชนต่อปัจเจกบุคคลในยุคสังคมมวลชนนี้จึงมีพลานุภาพเหมือนหนึ่งกระสุนปืนหรือเข็มฉีดยาที่ทะลุตรงเป้า สร้างผลกระทบกับผู้รับสารได้ทั้งในทางบวกและทางลบโดยตรงและทันที

ทฤษฎีสังคมมวลชนนำเสนอข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับปัจเจกบุคคล บทบาทสื่อมวลชนและลักษณะของการเปลี่ยนแปลงสังคม ดังนี้

1. สื่อมวลชนเป็นเสมือนโรคภัยในสังคมที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข
2. สื่อมวลชนมีพลังอำนาจที่จะเข้าถึงและมีอิทธิพลโดยตรงต่อคนโดยทั่วไป

3. เมื่อคนในสังคมได้รับผลกระทบในทางลบจากสื่อมวลชนก็จะส่งผลตามมาต่อปัญหาสังคมโดยรวมได้
4. คนทั่วไปอ่อนไหวต่ออิทธิพลจากสื่อมวลชน เพราะเขาเหล่านั้นอยู่ในสังคมเมืองใหญ่ที่ถูกโคดเคียวจากสถาบันทางสังคม ประเพณี ซึ่งเคยเป็นภูมิคุ้มกันมาก่อน
5. สังคมที่สับสนอลหม่านที่มาจากการกระทำของสื่อมวลชน ก็หนีไม่พ้นที่ลัทธิเผด็จการทางสังคมอาสาเข้ามาเป็นพระเอกขี่ม้ามาช่วยแก้ไขและครอบงำแทน
6. สื่อมวลชนหลักเลียงไม่พ้นที่จะเป็นผู้นำเสนอวัฒนธรรมมวลชนที่ทำให้ลดรูปแบบความเป็นวัฒนธรรมชั้นสูงและความเป็นศิวิไลซ์แบบดั้งเดิมลงไป

5. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช

5.1 ความสำคัญของการทำบุญเดือนสิบ

การทำบุญเดือนสิบมิได้มีอยู่ที่ภาคใดแห่งเดียวหากมีทั่วไปทั่วไปทั้งภูมิภาคในชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น

ภาคอีสาน	เรียกว่า	บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากหรือข้าวสลา
ภาคเหนือ	เรียกว่า	กินก๋วยสลากหรือทานก๋วยสลาก
ภาคกลาง	เรียกว่า	สลากภัตและสลากกระยาสารท
ภาคใต้	เรียกว่า	ประเพณีบุญเดือนสิบ

ภาคใต้ โดยเฉพาะ “งานเดือนสิบ” ของนครศรีธรรมราชเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางที่สุดและพอจะเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อศึกษางานทำบุญเดือนสิบประเพณีดังกล่าวทำต่อเนื่องกันมาช้านานตั้งแต่กาลดึกดำบรรพ์ “ทำบุญเดือนสิบ” ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเชิญผีบรรพบุรุษ คือ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้วมากินเลี้ยง แต่ทุกวันนี้มีประเพณีชิงเปรตในเทศกาลวันสารทเดือนสิบ โดยทำร้านจัดหมรับ คือ สำหรับข้าว ไปวางไว้เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้เปรตที่หมายถึงผีบรรพบุรุษ เมื่อวางแล้วก็มีผู้คนทั้งหลายไปแย่งสิ่งของเหล่านั้น จึงเรียกว่า “ชิงเปรต” เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันทั่วไปในภาคใต้ โดยเฉพาะในท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการปฏิบัติประเพณีนี้อย่างจริงจังมาแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน

5.2 ประวัติความเป็นมา

งานเทศกาลบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นประเพณีจัดสืบเนื่องกันมาแต่โบราณถือเป็นประเพณีทำบุญเกี่ยวเนื่อง กับความเชื่อในศาสนาพุทธ และเป็นงานเทศกาลประจำปีที่สำคัญ ยิ่งใหญ่ที่สุดของจังหวัดนครศรีธรรมราช เริ่มจัดงานครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2465 ที่วัดพระมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ภายหลังจึงถือปฏิบัติสืบเนื่องมาเป็นประจำทุกปี จนปัจจุบัน กล่าวได้ว่า กลายเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งความสำคัญและความยิ่งใหญ่ ของการจัดงานทำให้งานนี้เป็นที่รู้จักกันดีทั่วไปในภาคใต้รวมทั้งภาคอื่นๆของประเทศ

ประเพณีบุญเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราช ถือกันว่าเป็นประเพณีที่เป็นรูปแบบและศูนย์รวมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จึงเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุพการีต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งชาวไทยถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดของสังคมไทย ประเพณีบุญเดือนสิบจึงเกิดขึ้นจากคติความเชื่อที่ว่า ในบรรดาญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วนั้น มีผู้ที่สร้างบาปกรรมเอาไว้เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และต้องไปทนทุกข์ทรมานเป็นเปรตอยู่ในนรกภูมิ โดยต้องถูกลงโทษทัณฑ์ในลักษณะต่าง ๆ ตามโทษทัณฑ์ที่นรกภูมิได้กำหนดไว้ จะหนักหรือเบาขึ้นขึ้นอยู่กับบาปกรรมที่ได้กระทำเอาไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์มีความเชื่อกันว่า ในช่วงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10

พญายมราชผู้ที่ทำหน้าที่ลงโทษทัณฑ์ในยมโลกจะทำการปลดปล่อยพวกเปรตทั้งหลาย ให้ขึ้นมาเยือนโลกมนุษย์เพื่อเยี่ยมเยือนลูกหลานพร้อมทั้งขอรับส่วนบุญกุศลที่ถูกหลานอุทิศไปให้ปีละครั้ง คือในช่วงประเพณีงานบุญสารทเดือนสิบ หลังจากนั้นในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เปรตทั้งหลายก็จะถูกเรียกตัวกลับนรกภูมิ ตามเดิม ซึ่งเปรตที่ได้รับบุญกุศลที่ถูกหลานอุทิศไปให้ในวันสารทเดือนสิบ ก็จะสมารถนำบุญกุศลดังกล่าวไปใช้ในการลดโทษไถ่ถอนโทษจนพ้นผิดหรือมีโทษเบาบางลง แต่หากเปรตตนใดที่ขึ้นมาขอส่วนบุญกุศลจากลูกหลานแต่ไม่มีลูกหลานทำบุญอุทิศไปให้ตอนเดินทางกลับนรกภูมิก็จะเก็บเอาใบไม้กลับไปด้วยและนำไปโปรยไปตลอดทางและก็จะสาปแช่งลูกหลานและคนในตระกูลที่ละเพิกเฉยไม่ทำบุญอุทิศไปให้ ชาวนครศรีธรรมราชเชื่อถือกันว่าคำสาปแช่งของบรรพบุรุษดังกล่าวนั้นทำให้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไม่ปกติสุข ดังนั้นเมื่อถึงช่วงงานบุญสารทเดือนสิบทุกคนจึงจำเป็นต้องร่วมทำบุญอย่างขาดไม่ได้โดยเด็ดขาดพิธีงานบุญเดือนสิบนั้น ได้มีการปฏิบัติกันไปทั่วประเทศเพียงแต่มีชื่อเรียกต่างกันไปเท่านั้น โดยเฉพาะในภาคใต้ทุกจังหวัดจะมีการปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง แต่ที่ยิ่งใหญ่และถือปฏิบัติกันมาเป็นประเพณีที่ยาวนานที่สุดก็คือที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

พิธีบุญวันสารทเดือนสิบ จะเริ่มขึ้นตั้งแต่วันแรม 13 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งวันนี้จะถือกันว่าเป็น “วันจ่าย” โดยจะมีบรรดาพ่อค้า แม่ค้า นำสินค้าที่จะใช้ในการทำบุญมาจำหน่ายกันมากมาย ทั้งที่เป็นของสดและของแห้ง พืชผักและผลไม้ เพื่อให้ผู้ที่ทำบุญได้ได้จ่ายซื้อหาสิ่งของไปจัดเตรียมใส่ภาชนะหรือที่ชาวนครศรีธรรมราชเรียกกันว่า “การจัดหมฺรับ” ในช่วงวันดังกล่าวนี้ตามย่านตลาดสดต่าง ๆ จึงคึกคักคลาคล่ำไปด้วยฝูงชนที่แห่กันมาจ่ายซื้อหาสิ่งของไปใช้สอย เมื่อถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ถือกันว่าเป็น “วันยกหมฺรับ หรือแห่หมฺรับ” โดยหมฺรับที่จัดทำขึ้นนั้นจะประกอบไปด้วยของกิน ของใช้ที่จำเป็นมากมายหลาย 10 ชนิด แต่ที่จะขาดเสียไม่ได้มันจะต้องมีขนม 5 อย่าง ซึ่งถือกันว่าเป็นหัวใจของการทำบุญวันสารทเดือน 10 ขนม 5 อย่าง นั้นได้แก่

1. ขนมพอง เป็นสัญลักษณ์หมายถึง แพนพอง สำหรับให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วใช้ต้อง ข้ามห้วงมหรณพ

2. ขนมลา ใช้เป็นแพพรหมเครื่องนุ่งห่มเพื่อให้บรรพบุรุษได้สวมใส่

3. ขนมกงหรือขนมไข่ปลา ให้บรรพบุรุษได้แทนเครื่องประดับร่างกาย

4. ขนมบ้า ให้บรรพบุรุษใช้แทนลูกสะบ้าเล่นในเทศกาลสงกรานต์

5. ขนมดีซำ ให้บรรพบุรุษใช้แทนเงินเบี้ยเพื่อใช้สอย

สำหรับข้าวของอื่น ๆ นั้นมักจะประกอบไปด้วย ข้าวสาร ปลาเค็ม เนื้อเค็ม พริก กะปิ หอม กระเทียม เกลือ น้ำตาล ชিং ข่า ตะไคร้ เป็นต้น ส่วนพวกผลไม้ก็มี เงาะ ทุเรียน มังคุด หรือผลไม้ตามฤดูกาลอื่น ๆ รวมไปถึงพวงกุยสำมัญประจำบ้าน ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิ่งของที่นำมาจัดหมฺรับนั้นมันจะเป็นสิ่งของที่เก็บไว้ใช้ได้ยาวนาน ๆ ทั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้พระสงฆ์สามารถเก็บไว้ใช้เป็นเสบียงในช่วงฤดูฝนที่กำลังมาเยือน ซึ่งทำให้พระสงฆ์ออกบิณฑบาตไม่ได้หรือออกบิณฑบาตด้วยความยากลำบาก

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นุชจรินทร์ ทับทิม (2551: 41) ศึกษาการสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ผ่านกิจกรรมถนนคนเดิน พบว่า ลักษณะของอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวัวลายนั้นสามารถแบ่งออกได้ เป็น 3 ลักษณะคือ

1. อัตลักษณ์ที่เป็นความรู้สึกสำนึกร่วมกันเกิดจากรากฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ และการมีประสบการณ์ร่วมกันทางสังคม ของคนภายในชุมชน จึงมีลักษณะเป็นนามธรรม และไม่อาจแสดงออกมาให้เห็นได้อย่างประจักษ์ชัดผ่านกิจกรรมถนนคนเดิน

2. อัตลักษณ์ที่เป็นวิถีปฏิบัติเชิงประจักษ์ คือลักษณะเฉพาะของชุมชนบ้านวัวลาย ในลักษณะที่มีความเป็นรูปธรรมชัดเจนสามารถนำเสนอผ่านกิจกรรมถนนคนเดินได้ ซึ่งประกอบไปด้วย ลักษณะทางด้านภาษา ลักษณะการแต่งกาย อาหาร ลักษณะที่อยู่อาศัย สถาปัตยกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึง การละเล่นดนตรี ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

3. อัตลักษณ์ที่เป็นหลักปฏิบัติเชิงนามธรรม คืออัตลักษณ์ในลักษณะที่เกิดจากศรัทธาในสิ่งต่างๆ ซึ่งเกิดจากวิถีการดำรงชีวิตเกี่ยวโยงผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากการนับถือศาสนา พิธีกรรมตามความเชื่อและค่านิยมรวมไปถึงประเพณีต่างๆ ซึ่งอัตลักษณ์ในลักษณะนี้มีสัญญาณบางอย่างที่สื่อถึงหลักปฏิบัติเชิงนามธรรมเหล่านี้และสามารถนำเสนอผ่านกิจกรรมถนนคนเดินได้เครื่องมือและกิจกรรมที่ใช้ในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวัวลาย ที่พบจากการสังเกตผ่านองค์ประกอบต่างๆของกิจกรรมถนนคนเดิน โดยใช้ทฤษฎีสัญญาวิทยาเป็นกรอบในการวิเคราะห์สามารถแบ่งตามลักษณะอัตลักษณ์ของชุมชนได้ ดังนี้

4. อัตลักษณ์ที่เป็นความรู้สึกสำนึกร่วม ไม่มีเครื่องมือและกิจกรรมใดที่สามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางด้านนี้ผ่านกิจกรรมถนนคนเดินได้เลย เนื่องจากเป็นอัตลักษณ์ในรูปแบบของความรู้สึกและสำนึกร่วมกันของคนภายในชุมชนเอง เช่น เรื่องราวการอพยพโยกย้ายของบรรพบุรุษจากแถบลุ่มแม่น้ำสาละวินและเมืองเชียงตุง เข้ามาตั้งรกราก ในจังหวัดเชียงใหม่ จนกลายเป็นชุมชนบ้านวัวลายในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม และไม่มีสัญญาณใดที่จะสื่อออกมาให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านกิจกรรมถนนคนเดิน

5. อัตลักษณ์ที่เป็นวิถีปฏิบัติเชิงประจักษ์ มีเครื่องมือและกิจกรรมที่ใช้ถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชนอยู่อย่างหลากหลาย แต่สิ่งที่ใช้ในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวัวลายได้อย่างชัดเจนมากที่สุดคือ ร้านจำหน่ายเครื่องเงิน และแผ่นภาพโลหะที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในกลุ่มร้านค้าหาบเร่อาคารร้านค้าเครื่องเงินซึ่งเรียงรายอยู่ตลอดสองข้างทางถนนวัวลาย ตลอดจนสิ่งปลูกสร้างต่างๆได้แก่ รูปปั้นบ้านวัวลาย ชุมประตูละโหลกสลักลาย ซึ่งสื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

6. อัตลักษณ์ที่เป็นหลักปฏิบัติเชิงนามธรรม อัตลักษณ์ในลักษณะนี้มีสัญญาณบางอย่างที่ใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น พระเครื่อง ภาพวาดแนวพุทธศิลป์ และตุง ซึ่งเป็นสิ่งที่สื่อถึงการนับถือศรัทธาในศาสนาพุทธ รวมทั้ง ความเชื่อและค่านิยม ของคนในชุมชนจากการใช้เครื่องมือ และกิจกรรมดังกล่าวแล้ว พบว่านักท่องเที่ยวโดยมากมีการรับรู้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในการสื่อถึงอัตลักษณ์ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะเครื่องเงิน ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาจากการที่กลุ่มผู้ค้าขายบางส่วนไม่ได้ตระหนักถึงอัตลักษณ์ของชุมชนจึงทำให้เกิดการนำเสนอสินค้าบางอย่าง ซึ่งเป็นสินค้าที่คณะกรรมการถนนคนเดินวัวลายไม่สนับสนุน

เช่น สินค้าโรงงาน สินค้ามือสอง สินค้ากีฬาช็อป เข้ามาจำหน่ายอย่างมากมาย จนทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวัวลายถูกกลืนไปบ้างในบางส่วน แต่อย่างไรก็ตามทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวต่างก็ต้องการให้ถนนคนเดินวัวลายมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว เป็นแหล่งเผยแพร่ศิลปหัตถกรรมของชุมชนบ้านวัวลายให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน และดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ไม่ให้สูญหาย เพื่อเป็นถนนคนเดินที่มีความยั่งยืนต่อไป

มงคล พนมมิตร(2551 :137) ศึกษากระบวนการในการดำรงรักษาอัตลักษณ์ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมของชุมชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ พบว่ามีหลายอัตลักษณ์ เช่น อัตลักษณ์แบบดั้งเดิมที่แสดงออกทางกายภาพ คือการแต่งกายประจำเผ่าด้วยชุดสีดำ มีภาษาพูดเฉพาะของชนเผ่ามีวัฒนธรรม และประเพณีของชนเผ่าที่จัดขึ้นในทุกปี ส่วนอัตลักษณ์ที่เป็นนามธรรมอยู่ภายในที่แสดงออกผ่านการปฏิบัติคือการมีพฤติกรรม บุคลิกภาพ และลักษณะนิสัยที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยมีความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นเครือญาติ ให้การช่วยเหลือแบ่งปันผู้ด้อยโอกาส และการให้คุณค่าและให้ความเคารพต่อผู้อาวุโสรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่คือ อัตลักษณ์การประนีประนอม อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โอ้อวดไม่แข่งขัน เป็นมิตรได้กับทุกคน และอัตลักษณ์ตามสมัยนิยมของคนรุ่นใหม่ อัตลักษณ์เหล่านี้ เกิดขึ้นและลื่นไหลไปตามสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแต่ละอัตลักษณ์ถึงแม้จะเกิดขึ้นในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน แต่ทุกอัตลักษณ์เป็นอัตลักษณ์ที่มีรากฐานมาจากความคิด ความเชื่อที่ผูกติดกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชนเผ่าที่สั่งสมมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และชุมชนได้มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบัน อัตลักษณ์เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นศักยภาพของชุมชน ที่ชุมชนสามารถดำรงรักษาเอาไว้ได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันโดยมีกระบวนการในการดำรงรักษาที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญสามประการคือ

ประการแรก การมีฐานความคิดที่คำนึงถึงความมั่นคง ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเป็นที่ตั้ง

ประการที่สอง มีกลไกของชุมชนที่ถือเป็นเสาหลักค้ำยันหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำหน้าที่อย่างเข้มข้น

ประการที่สาม การมีวิธีการสร้างการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้เห็นถึงคุณค่าของการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของชนเผ่าผู้วิจัยพบว่า เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการดำรงรักษาอัตลักษณ์ดังกล่าวข้างต้น มีทั้งเงื่อนไขที่เกิดจากภายใน คือ การมีต้นทุนเดิม (ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ความรู้ภูมิปัญญา) อยู่สูงการมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การมีผู้นำผู้อาวุโสที่เป็นกลไกหลักของชุมชนทำหน้าที่อย่างเข้มแข็ง และความต้องการได้รับการยอมรับให้ชุมชนมีสถานะตาม

กฎหมายของประเทศไทย ส่วนที่เป็นเงื่อนไขภายนอกคือ การถูกรอบจำและข่มเหงรังแกจากบุคคล/หน่วยงานภายนอกที่พยายามเข้าไปครอบงำทางอำนาจเหนือชุมชน และการรุกรานของกระแสนิโกลัทธิ ของระบบทุนนิยมเสรีเมื่อชุมชนห่วยเหี้ยะสามารถดำรงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนเอาไว้ได้จึงส่งผลให้คนในชุมชนห่วยเหี้ยะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้รับการดูแลรักษา วัฒนธรรม ประเพณี และความรู้ภูมิปัญญาที่เป็นคุณค่าของชุมชนได้รับการสืบทอด และมีพื้นที่ทางสังคมให้อยู่ให้ยืน ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนที่มีคุณค่าในสายตาของชุมชนอื่นๆ

ผ่นวันจันทร์ ศรีจันทร์ (2543 : 3) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนในเมืองประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาเมืองประวัติศาสตร์พิมาย พบว่า การเปลี่ยนแปลงสถานะของเมืองพิมายไปสู่การเป็นเมืองประวัติศาสตร์ ทำให้หน่วยงานรัฐเข้ามาจัดการและควบคุมเมืองเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการแสดงถึงอารยธรรมที่มีมาในอดีต ได้ส่งผลดีต่อคนในพื้นที่ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมแต่ในอีกทางหนึ่ง คนพิมายได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนี้ อย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะได้ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่คนพิมายมีส่วนร่วมกัน เช่น ตำนานเรื่องเล่าและความทรงจำที่มีต่อภูมิปัญญาได้เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประวัติศาสตร์โบราณคดีของรัฐได้สร้างความหมายใหม่ให้กับปราสาทหินพิมายเมื่อคนในท้องถิ่นได้นำเอาประวัติศาสตร์รัฐมาผ่านการตีความวิธีคิดแบบท้องถิ่นได้ก่อให้เกิดระบบความเชื่อ และพิธีกรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่เป็นการสร้างความหมายที่แตกต่างออกไปจากวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งส่วนกลางเป็นผู้สร้างให้ ก่อให้เกิดสำนึกในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นชุดใหม่ที่เป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดจากส่วนกลางและภูมิปัญญาในท้องถิ่น

วันดี สันติวุฒิมณี (2545 : 25-26) ศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านเปียงหลวง พบว่า ชาวไทใหญ่มีกระบวนการเลือกสรรอัตลักษณ์ขึ้นมาสร้างพรมแดนทางชาติพันธุ์ของตนเองหลากหลายรูปแบบ โดยเนื้อหาของอัตลักษณ์ดังกล่าว มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่แวดล้อมในลักษณะท้าทายต่อรอง และประนีประนอมโดยเฉพาะรัฐบาลไทยกับรัฐบาลพม่าอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งมีความสัมพันธ์กับความเป็นพื้นที่ชายแดนและสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนไปในช่วง 40 ปี ที่ผ่านมาโดยตรง กล่าวคือนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 จนถึง พ.ศ. 2539 ชายแดนจากหมู่บ้านเปียงหลวงจนถึงฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวินในรัฐฉาน ประเทศพม่าตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่อัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นในช่วงเวลานี้จึงมีเนื้อหาท้าทายกับอำนาจรัฐบาลพม่าโดยตรง อาทิ บทเพลงการเมืองที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลพม่า คำราเรียนภาษาไทใหญ่ที่ห้ามสอนในเขตอำนาจรัฐบาลพม่า สัญลักษณ์รูปธงชาติเพื่อสร้างสำนึกเรื่องความ

เป็นชาติและการกู้ชาติ รวมทั้งการพยายามปฏิเสขอธิพลของวัฒนธรรมพม่าในหลายรูปแบบ อาทิ การตัดชายชินของนางรำลิเกไทใหญ่เพื่อไม่ให้คล้ายคลึงกับนางรำลิเกพม่า เป็นต้น

แพรวพโยม พัวเจริญ (2554: 764) ศึกษาอัตลักษณ์และคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม เพลงโคราชสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวพบว่า ในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวชาวชนมีความต้องการต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับ มรดกทางวัฒนธรรมเพลงโคราช และคณะหมอเพลงโคราชรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็สามารถที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับเพลงโคราชตามที่นักท่องเที่ยวต้องการมี กิจกรรมดังต่อไปนี้ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับเพลงโคราช มีบริการเช่าชุดเครื่องแต่งกายของ เพลงโคราชเพื่อให้นักท่องเที่ยวสวมใส่และได้ถ่ายภาพเพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก การแข่งขันประกวด ร้องเพลงโคราช จัดให้มีเพลงโคราชเข้ามาอยู่ในแฟ้มกิจการการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการแสดงเพลงโคราช นักท่องเที่ยวได้ฝึกร้องเพลงโคราช จัดให้มีร้านขายของที่ระลึก เกี่ยวกับเพลงโคราช จัดทำรูปแบบเกมส์ที่เกี่ยวข้องกับเพลงโคราชเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมสนุก จัดให้มีการนำเพลงโคราชเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมสัมมนา จัดให้มีกิจกรรมการเยี่ยมชม หมอเพลงโคราช

โสวัตรี ณ ถลาง (2550) ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการ จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี พบว่า นับตั้งแต่ได้ก้าวเข้าสู่การ เปลี่ยนแปลงจากการโยกย้ายถิ่นฐาน เมื่อประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว ชุมชนได้มีการปรับตัวและ สร้างอัตลักษณ์ให้ความเป็นชาติพันธุ์ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพแวดล้อมและสังคมแห่งใหม่ ความ โดดเด่นของจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ ไทยวน ยังมีให้เห็นค่อนข้างชัดเจนในวิถีชีวิต เช่น อาชีพ ภาษา พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีการเล่นดนตรีศิลปะ จิตรกรรม และ หัตถกรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ความ โดดเด่นเหล่านี้ได้ทำให้พวกเขาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอย่างแน่นแฟ้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้รับการ เน้นเพื่อตอบรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งกำลังเป็นที่นิยม โดยชุมชนได้มีการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3 รูปแบบ ได้แก่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต ชนบท และ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณีการท่องเที่ยวทั้งสามรูปแบบนี้เป็นการ นำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนในรูปแบบที่เป็นตัวของตัวเอง และสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยว “เข้าถึง” ความเป็นไทยวนให้มากที่สุดนโยบายด้านการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากภาครัฐมี ส่วนในการกำหนดอัตลักษณ์ของชุมชนโดยอัตลักษณ์จะถูกนำมาใช้และปรับเปลี่ยนไปอย่าง รวดเร็วเพียงใดขึ้นอยู่กับความต้องการที่จะตอบสนองต่อกระแสและปัจจัยภายนอกด้านการ ท่องเที่ยว หากชุมชนให้ความสำคัญกับการสัมผัสวัฒนธรรมโดยขาดจุดยืนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง วัฒนธรรมท้องถิ่นก็มีแนวโน้มที่จะปรับตัวไปสู่การตอบรับการท่องเที่ยวแบบมวลชน แต่หาก

ชุมชนให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการรู้เท่าทัน และการเรียนรู้บทเรียนจากกรณี แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ ความเป็นไปได้ของการคงไว้ซึ่งจุดแข็งและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนก็สามารถเกิดขึ้นได้ภายใต้กระแส “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงบริโภค” ในปัจจุบัน

วันทกาญจน์ สิมารุฤทธิ์ (2550) ศึกษาการค้นหาลักษณะทางการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนเชิงศาสนา จังหวัดเลย พบว่า ลักษณะทางการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงศาสนา หมู่ที่ 1, 2 และ 4 ตำบลเชียงคาน อำเภอ เชียงคาน จังหวัดเลย มีดังนี้ 1) บ้านไม้เรือนแถว 2) การนวดแผนโบราณออกเป็น 2 แบบ คือ การนวด แผนปัจจุบันและแผนโบราณ 3) ข้าวปุ้นน้ำแจ่วหรือขนมจีนน้ำใส 4) ปาท่องโก๋ยัดไส้ 5) ส้มตำหรือตำต้อง แดง 6) ผ้านวมฝ้ายหรือผ้าห่มฝ้าย 7) บมส่วย ข้าวเหนียว 8) เชียงไม้ 9) หวดนึ่งข้าวเหนียว 10) มะพร้าวแก้ว 11) การทำบุญใส่บาตรวันปีใหม่ 12) ประเพณีวันสงกรานต์ 13) เทศกาลวันออกพรรษา 14) การมีอรัญญิกไมตรี 15) ดำนาบนพื้นบ้านชุมชน เรื่องต้างชิงดังแดง 16) การเดินถนนคนเดินเมือง เชียงคาน 17) การปั่นจักรยาน 18) การนั่งเรือชมแม่น้ำโขง 19) การไว้พระ 9 วัด 20) การใส่บาตร ข้าวเหนียว 21) แก่งคุดคู้ และ 22) ภูทอก

พระสุชี ชาติธรรมโม (2550) ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประเพณีฮีตสิบสอง พบว่า เขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นด้านประเพณี ฮีตสิบสอง ยังคงประเพณีปฏิบัติกันครบอยู่ทุกประเพณี แต่มีการปรับเปลี่ยนไปตามเนื้อหาสาระวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นไปตามกาลเวลา และได้รู้ถึงหลักการและข้อประพฤติปฏิบัติตามประเพณี ฮีตสิบสอง ในแต่ละเดือน ประเพณีที่เกี่ยวกับพระสงฆ์โดยตรง ประเพณีลักษณะนี้จะมี 6 ประเพณี หรือ 6 เดือน คือ บุญเข้ากรรม บุญเข้าจี บุญชะหวาด บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาและบุญกฐิน ประเพณีที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ประเพณีลักษณะนี้จะเกี่ยวกับการขอพรหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ดลบันดาลความ อุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติให้ เช่น ฟ้าฝน ข้าวปลาอาหารเป็นต้น จะมีอยู่ 2 ประเพณี คือ บุญคูณลาน และบุญบั้งไฟ ประเพณีที่เกี่ยวกับขวัญกำลังใจในการดำรงชีพ ประเพณีลักษณะนี้เกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อที่ว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะอำนวยความสุข สวัสดิภาพให้มี 2 ประเพณีคือ บุญสงกรานต์และบุญช่าชะ ประเพณีที่เกี่ยวกับความกตัญญู ประเพณีลักษณะนี้จะเน้นการทำบุญอุทิศเป็นสำคัญมี 2 ประเพณีคือ บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสอง พบว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบความเชื่อและประเพณี และระบบการนันทนาการ บันเทิง ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มี 2 ปัจจัยหลัก คือ 1 ปัจจัยภายนอก 2 ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองในเขตเทศบาลตำบล

เมืองเก่า ประกอบด้วยปัจจัยด้านสาธารณูปโภค ปัจจัยด้านการแพร่หลายทางวัฒนธรรมใหม่เข้ามา ปัจจัยด้านการสื่อสารมวลชน ที่เผยแพร่ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว เช่น โทรศัพท์ วิทยุ เป็นต้น ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีฮีตสิบสองในเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า คือปัจจัยด้านนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ปัจจัยด้านความเชื่อต่อประเพณี ชาวเทศบาลตำบลเมืองเก่าได้สืบทอดกันมากระทั่งปัจจุบัน โดยเชื่อว่าประเพณีที่คนโบราณได้รักษาไว้มีประโยชน์ต่อชุมชน ปัจจัยด้านบุคลิกภาพทัศนคติส่วนบุคคล ซึ่งเป็นปัจจัยภายในส่วนมากมีทัศนคติว่า ในปัจจุบันได้มีการยอมรับแล้วว่าทัศนคติเป็นการแสดงออกถึงความชอบ ไม่ชอบ ทางบวกหรือทางลบต่อบุคคล ต่อวัตถุและต่อเรื่องราวต่าง ๆ โดยทัศนคติทำหน้าที่ผลักดันให้เลือกในสิ่งที่ตนต้องการ ไม่เลือกในสิ่งที่ตนเห็นว่าจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียหรือไม่เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ผลการเปลี่ยนแปลงด้านประเพณีฮีตสิบสองในตำบลเมืองเก่าปัจจุบัน พบว่า ด้านสังคมและวัฒนธรรม สืบเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงจากพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี จากการที่มนุษย์ได้นำเอาวิธีการใหม่ ๆ เข้าใช้ แทนวิธีการกระทำได้แบบดั้งเดิม เช่น การทำการเกษตรแผนใหม่ โดยการใช้เครื่องทุ่นแรง และการใช้ปุ๋ยเคมี ผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดและการดำเนินชีวิตระดับชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประเพณีฮีตสิบสองได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นบางอย่าง อาทิ บุญคูณลานหรือบุญเดือนยี่ บุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก ประเพณีฮีตสิบสองอื่น ๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ยังคงยึดถือปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและอนุรักษ์ไว้เพื่อคนรุ่นหลังต่อไป

สุนิตย์ ทศภพ (2534) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นประเพณีที่สำคัญมากประเพณีหนึ่ง แต่หากทุกคนไม่ช่วยกันอนุรักษ์อาจทำให้ประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงและจะทำให้คนรุ่นต่อไปไม่รู้จักประเพณีสารทเดือนสิบ ไม่เห็นความสำคัญ ไม่มีความภาคภูมิใจที่เกิดเป็นชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากไม่มีประเพณีที่เชิดหน้าชูตา

พัชรีย์ ฆังคมณี (2537:167) ได้ทำการศึกษาประเพณีทำบุญเดือนสิบของชาวอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช และ สุธานี เพ็ชรทอง (2547:95) ได้ทำการศึกษาประเพณีทำบุญเดือนสิบของชาวมลายูเชื้อสายไทย ในอำเภอดุสิต รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย พบว่า เป็นประเพณีที่มีประโยชน์ต่อการศึกษารื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นควรนำเสนอหาสาระมาปรับปรุงเพื่อใช้ประกอบในการจัดการเรียนการสอนในระดับโรงเรียนหรือวิทยาลัย เพื่อให้นักเรียน นักศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองตามข้อมูลที่เป็นจริง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเรื่อง ประเพณีบุญเดือนสิบ ดังต่อไปนี้

1. นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรบูรณาการมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรบูรณาการ
2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ และพัฒนา ทักษะด้านต่างๆสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน
3. หลักสูตรการบูรณาการเป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะครูและผู้ปกครองที่ความพึงพอใจและเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งในการ พัฒนาหลักสูตรบูรณาการและนำหลักสูตรนี้ไปใช้
4. การนำเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นมาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้และ จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ช่วยให้นักเรียนความรู้ ความเข้าใจ เห็นความสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จะเห็นได้ว่า จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า การศึกษาการสร้างและการสื่อสารอัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบ ถือเป็นกุญแจสำคัญในการแสดง ให้เห็นถึงความเป็นตัวตนและยังเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคล การศึกษาแสดง ให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของประเพณีบุญเดือนสิบ

อย่างไรก็ตามในการศึกษาการสร้างและการสื่อสารอัตลักษณ์ของประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราชต้องเริ่มจากการศึกษาในพื้นฐานของชุมชนและสภาพลักษณะของประเพณี บุญเดือนสิบในมุมมองของประชาชนในชุมชน ตลอดจนศึกษาอัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบเพื่อ เป็นพื้นฐานนำไปสู่การศึกษาการสร้างและการสื่อสารอัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัด นครศรีธรรมราช ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้มีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ อัตลักษณ์ กระบวนการสร้าง อัตลักษณ์ กระบวนการสื่อสารในการสร้างอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นแนวทางในการสร้างและการสื่อสารประเพณีบุญเดือน สิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตลอดจนสร้างทัศนคติที่ดีของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงอยู่ของประเพณีบุญเดือนสิบจังหวัด นครศรีธรรมราชต่อไป